

Natur & miljø

1.2016 | Et magasin fra Naturvernforbundet

TA VARE på
det DU HAR

FJERN
RIPER I
BRILLEGLASSENE
FIKS
HODETELEFONENE
SELV
+ MANGE
FLERE
TIPS OG
TRIKS

Vinn kr 100.000!

**LAG EN
REKLAMEFILM
OM ØKOLOGISK
MAT**

Bli med på miljoprisen.coop.no

9 Varig vern holder ikke

I 1992 ble Kilåi vernet, fordi det var vanskelig å finne ei mer urørt telemarkselv. Nå skal den likevel bygges ut. Les historien om hvordan naboskap, naturrapporter og bekjentskaper kan gjøre veien til utbygging lettere. Og hvordan det er for en naturverner å stå mot.

16 Møt aksjonistene i Førdefjorden

Møt de som ikke godtar at Nordic Mining får dumpe 11 tonn gruveavfall i minuttet i 50 år i en nasjonal laksefjord. I tre uker blokkerte Natur og Ungdom prøveboringene på fjellet. Det er de lengste ulovlige miljøaksjonene i Norge siden Altasaken.

22-37 TEMA:

Miljøvern i hverdagen – Ta vare på det du har

Den enkleste måten å leve mer miljøvennlig på, er å ta bedre vare på de tingene vi allerede har. Natur & miljø gir deg tips til familien, historien om en sofa og ideer til byttemarkeder og reparasjoner. Den mest miljøvennlige varen er den du aldri kjøper!

40 Naturens og klimaets jurist

Kan en dresskledd, stillfaren, velformulert og avmålt jurist fra Høyre bringe miljøkampen videre? Møt Vidar Helgesen, mannen som ble hentet fra EUs dunkle korridorer for å overta styringen over en av norsk politikk største konfliktområder: natur og miljø.

46 Gaupenes vokter

Hver måned reiser Josefa Volfová fem timer med buss og tog, går åtte timer i skogen og reiser fem timer tilbake igjen, for å kartlegge gaupene i grensetraktene mellom Tsjekkia, Tyskland og Østerrike. Natur & miljø ble med Volfová, Naturvernforbundet og tsjekkisk tv på tur.

50 Sykling og skogvern

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus er forbundets største fylkeslag. Les om deres arbeid med vern av Osloområdet og satsing på sykkel.

FASTE SIDER

I korthet **5, 8, 15**

Fylkeslaget: Oslo og Akershus **50-53**

Nytt fra Naturvernforbundet **55-57**

Miljøagentene **60**

Forside: Ta vare på det du har. Foto og design: Handverk/ Eivind Stoud Platou. Modell: Malin Jacob

Naturvernforbundet

16

Foto: Anna Birkeland Olerud/Natur og Ungdom

58

«For to år siden hadde jeg min første sesong med dyrking. Jeg gjorde alle feilene som var mulig å gjøre. Men jeg lærte veldig mye.»

Natur & miljøes nye spaltist
Johanne Sæther Houge

Hvilket næringsliv som står best rustet til å møte fremtiden, det reformerte og klimavennlige eller det oljedopede og kvoteavhengige, bør være greit å se.

Ska vi gjør det må vi gjør det sjøl

Før jul vedtok nær sagt alle verdens land en klimaavtale i Paris. Den sier ingenting om hvor mye utslipp vi må kutte, og lite om hvordan vi skal gjøre det. Det den gjør, er å fastsette målet og rammeverket for at enkeltland skal kutte. Ansvaret for at det faktisk blir kuttet, legges til hvert enkelt land.

Her har Norge sviktet fundamentalt. Mens alle våre naboland har redusert utslippene, har norske klimautslipp økt med 3,5 prosent fra 1990 til i dag. Mantraet var i mange år å vente og se, forsøke å få til en internasjonal klimaavtale og kompensere for norske utslipp med kvotekjøp. Andre land har imidlertid innført nokså offensive tiltak for å få til reelle kutt. Hvilket næringsliv som står best rustet til å møte fremtiden, det reformerte og klimavennlige eller det oljedopede og kvoteavhengige, bør være greit å se.

Politikere og næringsliv gjør noe, men ikke nok. Da må også privatpersonene på banen. Vårt forbruk fører til utslipp, ikke bare i Norge, men i mange land og sektorer.

Å ta bedre vare på de tingene vi allerede har, reparere istedenfor å kjøpe nytt, kjøpe ting med lang levetid og å tenke kvalitet fremfor kvantitet kan redusere klimagassutslipp, spare ressurser og råvarer og gi oss en stor miljøgevinst. Derfor er Naturvernforbundets nye kampanje «Ta vare på det du har» relevant, også i klimadebatten. Kampanjen blir bredt presentert i denne utgaven av Natur & miljø.

Det er mange spennende initiativer for å kutte utslipp, både innen bygg, teknologi, forbruk, transport, industri, privat forbruk, landbruk, energi og andre sektorer. Mye innsats bør legges inn i å gjøre de gode løsningene billigst og best, så de blir tatt i bruk i stor skala. Samtidig bør vi stikke fingeren i oljehullet, og innrømme for oss selv at vi i hvert fall ikke kan åpne nye oljefelt, hvis vi skal oppfylle noe som helst av det vi var med å forhandle frem i Paris.

«Ska vi gjør det må vi gjør det sjøl», sang punkbandet Johnny Yen Bang på slutten av syttitallet. Etter Parisavtalen gjelder dette også klimakutt. ■

Kristian Skjellum Aas
Redaktør,
Natur & miljø

**Natur
& miljø**

Utgiver:
Naturvernforbundet
Mariboes gate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykkagent: Polinor

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos medlem@naturvernforbundet.no
Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

 Naturvernforbundet

Munningen av Tanaelva er naturreservat og Ramsarområde, med rikt fugleliv og masse mat for laksen. Nå vil Elkem fjerne sand fra munningen for å sikre innseilingen.

Foto: Kjell-Magne Johnsen

Vil fjerne sand i lakseelvmunning

Elkem ønsker å fjerne 50 000 lastebillasser med sand fra munningen av Tanaelva, for å få større båter inn til sitt kvartstittbrudd i Austertana. Naturvernforbundet er bekymret for laksen i Norges største lakselv, og ønsker bedre utredninger.

Munningen av Tanaelva er vernet som naturreservat, samt etter den internasjonale Ramsarkonvensjonen. Elveutløpet er det største elvedeltaet i Norge uten større tekniske inngrep.

En nøkkelart i elvedeltaet er

tobis, også kalt sil.

– Ved en eventuell mudring risikerer man å ødelegge livsgrunnlaget for denne arten. Sel, fugl, sei, torsk og ikke minst laksen er avhengig av silen som befinner seg i reservatet, forklarer Øystein

Hauge, varamedlem til styret i Naturvernforbundet i Finnmark, til NRK.

Også miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Finnmark er sterkt kritisk til mudringen.

Flere bruer og tunneler på vei

Det er mulig å bygge hele E39 fra Kristiansand via Vestlandet til Trondheim fergefri. Men det vil koste 340 milliarder kroner, gi sterk trafikkøkning og anslagsvis ti prosent økte klimagassutslipp, selv om fergene legges ned. Det viser transportetatens forslag til Nasjonal transportplan for 2018-2029. De anbefaler å gå videre med prosjektet, der en av de råeste fjordkryssingene, en firefelts tunnel under Boknafjorden i Rogaland, kan få byggestart tidlig neste år. Veien er planlagt

Foto: Eirik Apeland/Flickr.com

Fergene fra Arsvågen, som krysser Boknafjorden mellom Haugesund og Stavanger, skal erstattes av verdens lengste og dypeste undersjøiske motorveitunnel. Den blir 26 kilometer lang og 390 meter dyp, med fire felt.

som firefelts motorvei fra Kristiansand helt til Knarvik nord for Bergen, og gjennom Møre og Romsdal.

– Når vi bygger nye motorveier, vil bilkjøringen øke og forurensningen stige. Det er vanskelig å

skjønne hvordan disse planene kan gi en halvering av klimagassutslippene innen 2030, slik transportetatene hevder, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet.

Knall for øko

Salget av økologisk mat øker kraftig. Høyest økning har Coop, som økte salget av økologiske varer med mer enn 20 prosent fra 2014 til 2015.

– Det er i de store varegruppene veksten er aller størst. For egg, melk og spesielt barnemat går salget som «ei kule», sier miljøsjef Knut Lutnæs i Coop til Nationen.

Også de andre matvarekjedene opplever vekst i salget av økologiske produkter.

Brunbjørn

Dette fantastiske bildet av en Kamtsjatka-brunbjørn på fisketur ble nylig prisbelønt i den britiske konkurransen Underwater Photographer of the Year. Russiske Mikhail Korostelev plasserte seg selv i et bur ute i Kuril-sjøen for å få fanget bildet av kjempebjørnen.

Kamtsjatka-brunbjørnen er Eurasias største bjørn. Den lever i Russlands øde østlige deler, er rundt 2,4 meter lang og veier fra 650 kilo og oppover.

Se flere av vinnerbildene på nettsiden www.upylondon.com.

Flyr fortsatt mest – vil ha ny rullebane på OSL

Tre av de 11 mest trafikkerte flyrutene i Europa er norske. Oslo-Trondheim ligger på 4. plass, Oslo-Bergen på 7. plass og Oslo-Stavanger på 11. plass. De tre

mest trafikkerte rutene finner du i Frankrike og Spania, med Paris-Toulouse på første plass, Barcelona-Madrid på andre og Paris-Nice på tredje. Ruten mellom

Barcelona og Madrid har imidlertid mistet 30 prosent av passasjerene etter at lyntoget AVE begynte å kjøre på strekningen.

Den mest trafikkerte ruten mellom to land kommer først på 10. plass på statistikken fra Eurostat. Det er ruten mellom Dublin og London.

Den store flytrafikken i Norge gjør at Avinor i sitt forslag til Nasjonal Transportplan 2018-2029 anbefaler å bygge ut en tredje rullebane på Gardermoen.

– Planen legger opp til å doble antallet passasjerer på Gardermoen innen 2050. Det er totalt uansvarlig, og vil gi fortsatt kraftig økning i klimagassutslippene fra flytrafikk. Alle forstår at vi må fly mindre, ikke mer, om vi skal unngå katastrofale klimaendringer, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet.

Foto: Oslo Lufthavn AS

Nordmenn flyr klart mest i Europa. Nå kan Gardermoen få sin tredje rullebane, men ikke uten kamp fra Naturvernforbundet.

Miljøvernere demonstrerer mot utbygginger nær korallrevet Great Barrier Reef, inkludert ny kullgruve og kullhavn.

Foto: Stephen Hass/Flickr.com

Protester mot kullgruve

Kullselskapet Adani planlegger en utvidelse av sin kullgruve i Carmichael nær byen Bowen i Australia. Kullgruva, som skal bli kullgi-

ganten Australias største og verdens tredje mestproduserende, vil årlig ta ut 60 millioner tonn kull for eksport til India. Det planlagte gruveområdet ligger på land som benyttes av urbefolkninger, og båthavna som kullet skal skipes ut fra ligger nær verdens største korallrev, Great Barrier Reef. Miljøorganisasjonen Australian Conservation Foundation har gått til sak for å stanse gruveplanene, som analytikere ifølge The Guardian har sagt kan «sprende verdens karbonbudsjett alene».

Foto: Tor Bjarne Christensen

A

i ka

Torfinn Sanden var den eneste som sto imot da de ville legge vernede Kilåi i rør. Hans historie handler om misbruk av makt, tette bånd og nettverk.

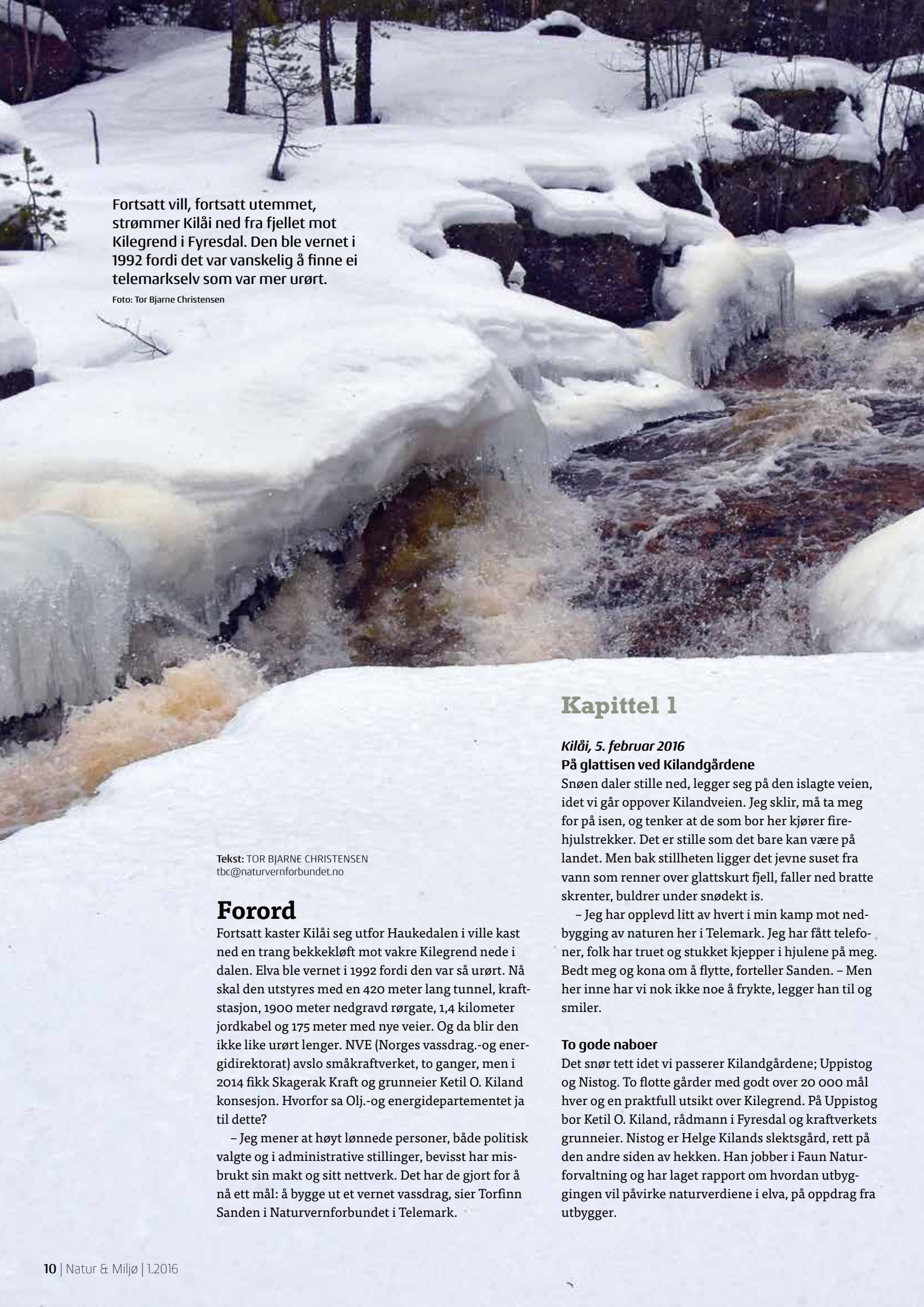

lene

mpen for det urørte

*Varig vernet er intet vassdrag.
Evig eies kun det tapte.*

Fortsatt vill, fortsatt utemmet, strømmer Kilåi ned fra fjellet mot Kilegrend i Fyresdal. Den ble vernet i 1992 fordi det var vanskelig å finne ei telemarkselv som var mer urørt.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Forord

Fortsatt kaster Kilåi seg utfor Haukedalen i ville kast ned en trang bekkekløft mot vakre Kilegrend nede i dalen. Elva ble vernet i 1992 fordi den var så urørt. Nå skal den utstyres med en 420 meter lang tunnel, kraftstasjon, 1900 meter nedgravd rørgate, 1,4 kilometer jordkabel og 175 meter med nye veier. Og da blir den ikke like urørt lenger. NVE (Norges vassdrag- og energidirektorat) avslo småkraftverket, to ganger, men i 2014 fikk Skagerak Kraft og grunneier Ketil O. Kiland konsesjon. Hvorfor sa Olj.- og energidepartementet ja til dette?

– Jeg mener at høyt lønnede personer, både politisk valgte og i administrative stillinger, bevisst har misbrukt sin makt og sitt nettverk. Det har de gjort for å nå ett mål: å bygge ut et vernet vassdrag, sier Torfinn Sanden i Naturvernforbundet i Telemark.

Kapittel 1

Kilåi, 5. februar 2016

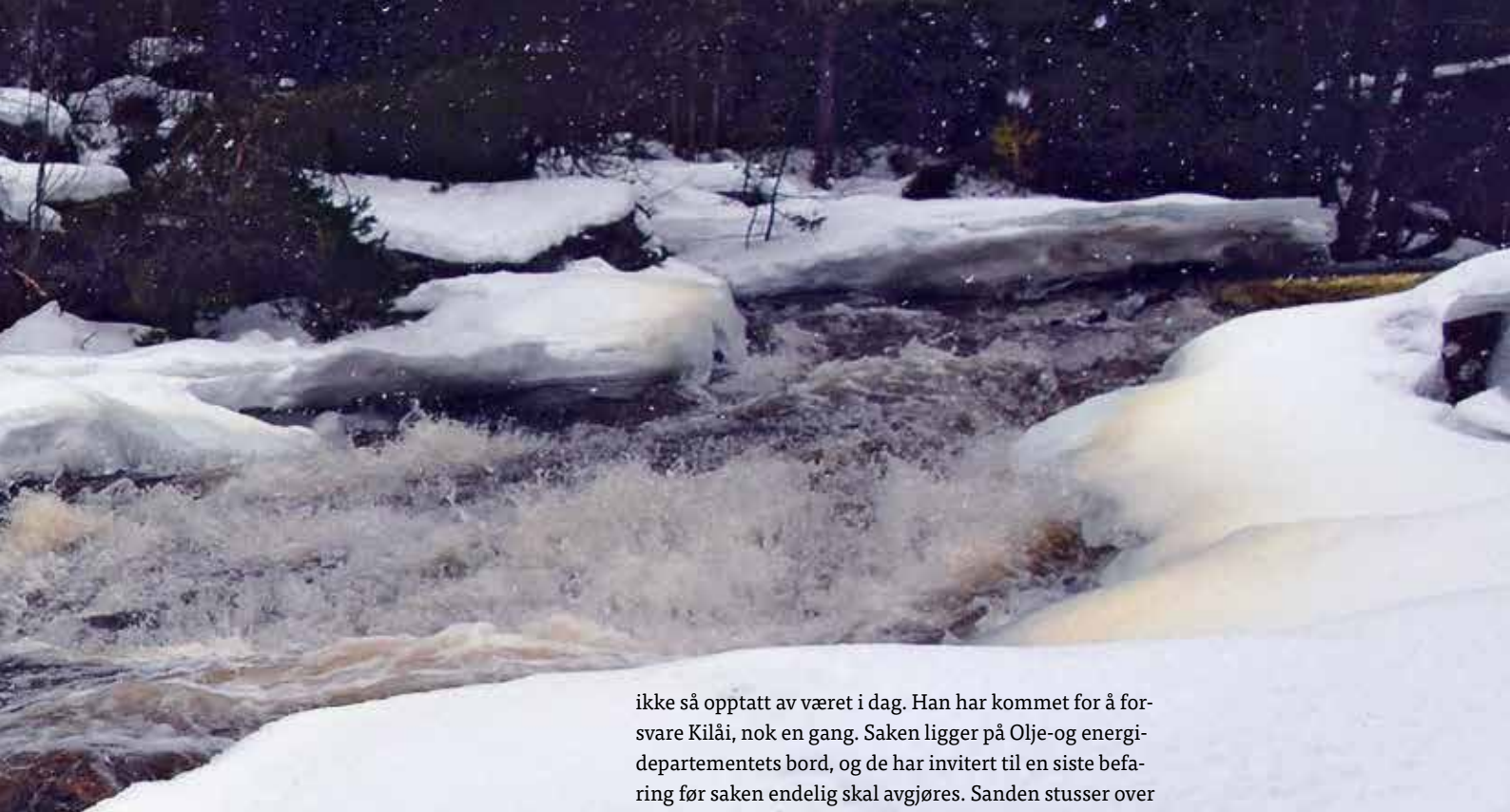
På glattisen ved Kilandgårdene

Snøen daler stille ned, legger seg på den islagte veien, idet vi går oppover Kilandveien. Jeg sklir, må ta meg for på isen, og tenker at de som bor her kjører firehjulstrekker. Det er stille som det bare kan være på landet. Men bak stillheten ligger det jevne suset fra vann som renner over glattslekt fjell, faller ned bratte skrenter, buldrer under snødekt is.

– Jeg har opplevd litt av hvert i min kamp mot nedbygging av naturen her i Telemark. Jeg har fått telefoner, folk har truet og stukket kjepper i hjulene på meg. Bedt meg og kona om å flytte, forteller Sanden. – Men her inne har vi nok ikke noe å frykte, legger han til og smiler.

To gode naboer

Det snør tett idet vi passerer Kilandgårdene; Uppistog og Nistog. To flotte gårder med godt over 20 000 mål hver og en praktfull utsikt over Kilegrend. På Uppistog bor Ketil O. Kiland, rådmann i Fyresdal og kraftverkets grunneier. Nistog er Helge Kilands slektsgård, rett på den andre siden av hekken. Han jobber i Faun Naturforvaltning og har laget rapport om hvordan utbyggingen vil påvirke naturverdiene i elva, på oppdrag fra utbygger.

ikke så opptatt av været i dag. Han har kommet for å forsvare Kilåi, nok en gang. Saken ligger på Olje-og energidepartementets bord, og de har invitert til en siste befaring før saken endelig skal avgjøres. Sanden stusser over at det har kommet så mange. Og flere er visst på vei. Bilen stanser. Ut kommer Terje Riis-Johansen.

Ble provosert

– Jeg klarte ikke å skjule kroppsspråket mitt, forteller Sanden. – Jeg slo ut med armene, slo meg på låret og utbrøt: «Jammen stiller de mannsterke opp!».

Saksbehandlerne fra departementet bør vite hvem han er, for Riis-Johansen var minister i departementet deres frem til 2011. På denne tiden er Riis-Johansen fylkesordfører i Telemark. Sanden har vært på flere småkraftbefaringer, men aldri noen hvor fylkesordføreren selv har kommet.

– Jeg ble provosert, for jeg skjønnte at her hadde folk snakket sammen, at denne saken allerede var avgjort, at han skulle få bygge kraftverket sitt, sier Sanden.

Det er åpnet for utbygging av småkraftverk i vernede vassdrag. Forutsetningen er at utbyggingen eller driften ikke kommer i konflikt med verneverdiene. Grensen for installert effekt er 1 megawatt (MW). Dette snakker Riis-Johansen om.

– Jeg oppfattet det slik at Terje Riis-Johansen kom og fortalte hvordan denne saken skulle behandles. Han sa også at han var medlem av Naturvernforbundet, og jeg opplevde det som han forsøkte å fremstille seg som representant for forbundet. Det er maktmisbruk. Jeg var den eneste der som kunne uttale seg på vegne av Naturvernforbundet. Kanskje ville en svakere person latt seg knekke av dette, men jeg ble bare enda mer provosert, forteller Sanden.

Flere kjente

Til stede på befaringen er også Hans Bakke, miljødirektør hos Fylkesmannen i Telemark. Det er gjerne saksbehandlerne som stiller på befaringer, men i dag kommer direktøren selv. Han kjenner Ketil O. Kiland som rådmannskollega fra den tiden han var rådmann i nabokommunen Kviteseid. Da saken kom til behandling i kommunestyret i Fyresdal i 2010, var Bakke set-

Helge Kiland og Ketil O. Kiland er venner og har vært naboer i flere tiår. De er også i slekt, et stykke ut. Hva fant Helge Kiland da han undersøkte vennens vassdrag? Vel – ikke så mye.

I rapporten skriver Kiland at vassdraget er «preget av fattige naturtyper» og at «potensialet for sjeldne eller trua arter vurderes som lågt». Naturverdiene i Kilåi vil ikke bli nevneverdig skadelidende om kraftverket bygges, mener Kiland. Det skal bli gjentatt i høringsuttalelser og sakspapirer i denne saken, helt til departementet høsten 2014 sa ja til utbyggingen. Hvorfor var det naboen som lagde den rapporten?

Et bestillingsverk?

Bulderet fra fossen forteller oss at vi nærmer oss, men vi tar oss ikke fort frem. Sanden stanser stadig og blir stående der på skogsbilveien og fortelle, stadig mer engasjert. Han løfter armene, snakker med kroppen, og budskapet er ikke til å misforstå. Opprørt. Oppgitt. Sint. Men det er også noe uredt, noe beslutsomt over ham.

– Helge Kiland nedtoner naturverdiene veldig. Jeg tror ikke et øyeblikk på at den rapporten er utført uavhengig, uten bindinger til naboen, sier Sanden.

Og så er vi der, ved Kilåi. Snø som faller over vann. En stri strøm fra villmarka der oppe, fra fjellet selv. Slik den alltid har gjort, helt siden isbreene trakk seg tilbake og åpnet landskapet for planter, dyr og mennesker.

Kapittel 2

Kilåi, 20. juni 2014, to år tidligere

Terje Riis-Johansen kommer

En svak vind trekker inn fra sør idet en bil svinger opp fremfor huset til Ketil O. Kiland. Torfinn Sanden står sammen med en gruppe mennesker. Det er overskyet, femten-seksten grader. Ingen nedbør. Men Sanden er

– Jeg ble provosert, for jeg skjønnte at her hadde folk snakket sammen, at denne saken allerede var avgjort.

Torfinn Sanden i Naturvernforbundet i Telemark.

terådmann. Nå er han altså på befaringen og uttrykker støtte til prosjektet. Det gjør også Jon Ingebretsen fra Turistforeningen i Telemark.

– Jeg lurte på når det ble Turistforeningens politikk å arbeide for kraftutbygging, sier Sanden.

Han forteller at Ingebretsen var i kontakt med ham flere ganger for å få ham til å støtte kraftverket.

– Dette er ikke i Ingebretsens dekningsområde, likevel kommer han. Min påstand er at Kiland tok kontakt med Ingebretsen for å få naturorganisasjonene til å stå samlet i støtte for kraftverket, sier Sanden.

Kapittel 3

Drammen, 11. februar 2016

Telefoner til Telemark

Jeg har hjemmekontor og sitter og leser i sakspapirer. I dag skal jeg ringe grunneier Ketil O. Kiland, Helge Kiland og Terje Riis-Johansen. Jeg gruer meg litt, for jeg må snakke med dem om misbruk av makt, nettverk og tette bånd. Men først må jeg sette meg bedre inn i saken. Jeg leser at NVE i 2010 avslo småkraftverket. Utbygger klaget, og NVE avslo igjen, denne gangen i 2012. NVE la vekt på at Kilås verneverdier er «knyttet til vassdragets urørte preg» og at «inngrep i form av kraftutbygging vil påvirke verneverdiene», ifølge avslaget fra 2012.

– Ingen kommentar

Grunneier Ketil O. Kiland var i ettertid ikke nådig mot NVEs saksbehandler. I sin klage av 18. juni 2012 skriver han at NVE har håndtert saken «lettvin», «beklagelig» og «uheldig». Han mener at NVE har «låst seg i sitt syn fra første dag» og at elva langt fra er så urørt som NVE hevder. Til Natur & miljø har han imidlertid ingenting å si.

– Jeg ønsker ikke å kommentere noe i denne saken, sier han da jeg ringer.

Jeg ber ham likevel å kommentere påstanden om at han har misbrukt nettverket sitt for å få konsesjonen.

– Jeg vil ikke på noen måte involvere meg i dette, svarer han.

– Noe vannkraft må man akseptere

Men Helge Kiland fra Faun Naturforvaltning vil snakke med meg.

– Du skrev den biologiske temarapporten. Greide du å gjøre det upåvirket av ditt forhold til Ketil O. Kiland?

– Vi er venner, og som naboer har vi mye med hverandre å gjøre. Slik sett ville det vært problematisk for meg å være veldig negativ til prosjektet. Men her synes jeg ikke jeg kom opp i det problemet, sier Kiland og forklarer:

– Spørsmål om utbygging eller ikke henger mye på prinsippet om man skal få bygge ut i vernede vassdrag. Det stiller jeg meg kritisk til. Torfinn Sanden og jeg er ikke så uenige. Men jeg tenker som så, at noe vannkraft må man akseptere, og dette vil være et veldig beskjedent inngrep. Her blir det ingen skjemmende utbygging. Kraftgata vil bli gravd ned i veien, og naturinngrepene blir lite synlige, sier Kiland.

Jeg spør om han forstår at noen mener at nettverk kan være misbrukt i denne saken.

– Det må være tillatt for enhver å bruke de kanalene en kan. Det må man bare akseptere. Min nabo er rådmann i Fyresdal. Han har brukt den kunnskapen og de kontaktene han har. Slik er det bare, sier Kiland.

Klasseforskjell

Helge Kiland og Faun Naturforvaltning kom i søkelyset tidligere i år, da NVE meldte om grov underreportering av naturmangfold i tjue småkraftsaker. Biologene NVE hadde engasjert fant mer enn fire ganger så mange rødlistede mose- og lavarter enn de som jobbet for utbyggerne. Funnene av utvalgte naturtyper ble nesten doblet, og antall rødlistearter økte fra 13 til 166. Der konsulentene bare hadde funnet én «svært viktig» lokalitet, fant biologene hele 14 stykker.

Helge Kiland hadde undersøkt Risbruelva i Hordaland. Der biologene fant «svært viktige» naturtyper av klasse A, fant Kiland «viktige» naturtyper i klasse B. Biologene fant flere rødlistearter og konkluderte med «stor negativ konsekvens», mens Kiland mente at naturverdiene i Risbruelva ikke i særlig grad ville bli påvirket av kraftutbyggingen.

Jeg nevner saken for Kiland, og han forteller om

Foto: Geir Lfås

– Jeg ønsker ikke å kommentere noe i denne saken

Ketil O. Kiland, rådmann i Fyresdal og grunneier for Kilåi småkraftverk.

Nistog er Helge Kilands slektsgård. Han skrev rapporten som viser at utbyggingen ikke vil påvirke naturverdiene.

Foto: Tor Bjarne Christensen

uheldige omstendigheter og tidspress på befaringen. Les mer om dette på vår nettside www.nogm.no.

Kiland fant ikke viktige naturverdier i Kilåi heller. Han vurderte den som en C-lokalitet, kun med lokale verneverdier. Ville biologene funnet mer i Kilåi også? – Det tror jeg ikke, for det er veldig lite der. Dette er et område jeg kjenner gjennom mange år, sier Kiland.

Riis-Johansen stiller seg undrende

Så var det Terje Riis-Johansen. Hvorfor kom han egentlig på denne befaringen? Jeg ringer ham, men det er ingen som svarer. Kanskje er ikke tidligere ministere så lett å få tak i. Men så ringer det i telefonen min. Det er Riis-Johansen.

– Hvorfor kom du på den befaringen?

Riis-Johansen virker overrasket over spørsmålet og sier at han må tenke seg litt om.

– Jeg kom fordi Fyresdal kommune hadde invitert meg, svarer han.

– Var du på flere slike befaringer i løpet av de fire årene du var fylkesordfører?

– Nei, jeg kan ikke huske at jeg ble invitert på andre småkraftbefaringer.

– Var det misbruk av makt og posisjon å stille opp og støtte utbyggingen?

– Å si sånt og tenke sånt høres for meg veldig rart ut. Jeg regner med at det er de saklige argumentene som gjelder. Jeg stiller meg undrende til en slik påstand, sier Riis-Johansen.

– Ikke kjøpt og betalt

Noen dager senere ringer jeg miljødirektør Hans Bakke og Jon Ingebretsen fra Turistforeningen. Bakke forteller at han var på befaringen fordi saksbehandleren var opptatt og at han kun la frem Fylkesmannens syn på saken, og Fylkesmannen aksepterer utbyggingen. Ingebretsen på sin side avviser at han skal ha jobbet for å samle støtte til utbyggingen.

– Torfinn Sanden mener vel at jeg nærmest er kjøpt og betalt av grunneier, men det er bare tull, sier Ingebretsen.

Han forteller at Turistforeningen støtter kraftverket fordi det er gjort mange tiltak for å imøtekomme

natur- og miljøinteressene. Turistforeningen mener det er et eksempel på hvordan småkraftverk bør bygges.

– Dette området er ikke aktuelt for friluftsliv. Hadde det vært turstier der, ville vi sett annerledes på saken, sier Ingebretsen.

Epilog

Fyresdal, Torfinn Sandens bil, 5. februar 2016

Vi kjører fra Kilegrend og følger veien noen kilometer. Ved en rasteplass parkerer vi og blir sittende og snakke i Torfinn Sandens bil. Snøen faller tettere nå, legger seg på ruta og dekker utsikten.

– Det var aldri intensjonen at folk som utnytter sitt nettverk best skal få bygge. Dette småkraftverket er i strid med retningslinjer for vernede vassdrag, tidligere politiske vedtak og selve formålet med vernet. Da er det et demokratisk problem at dette går an, sier Sanden.

Å kjempe for natur i Norge kan gjøres i store demonstrasjoner, i lenkegjenger og på folkemøter. Men det kan også være en ensom sak. Motkreftene kan være mektige.

– Jeg har nok mistet illusjonene. Jeg er trøtt, og vet ikke hvor lenge jeg vil holde på. Det er tungt å være naturverner i Telemark. Men én ting vil jeg si til Ketil O. Kiland, Helge Kiland, Hans Bakke, Jon Ingebretsen og Terje Riis-Johansen.

Sanden tar en liten pause.

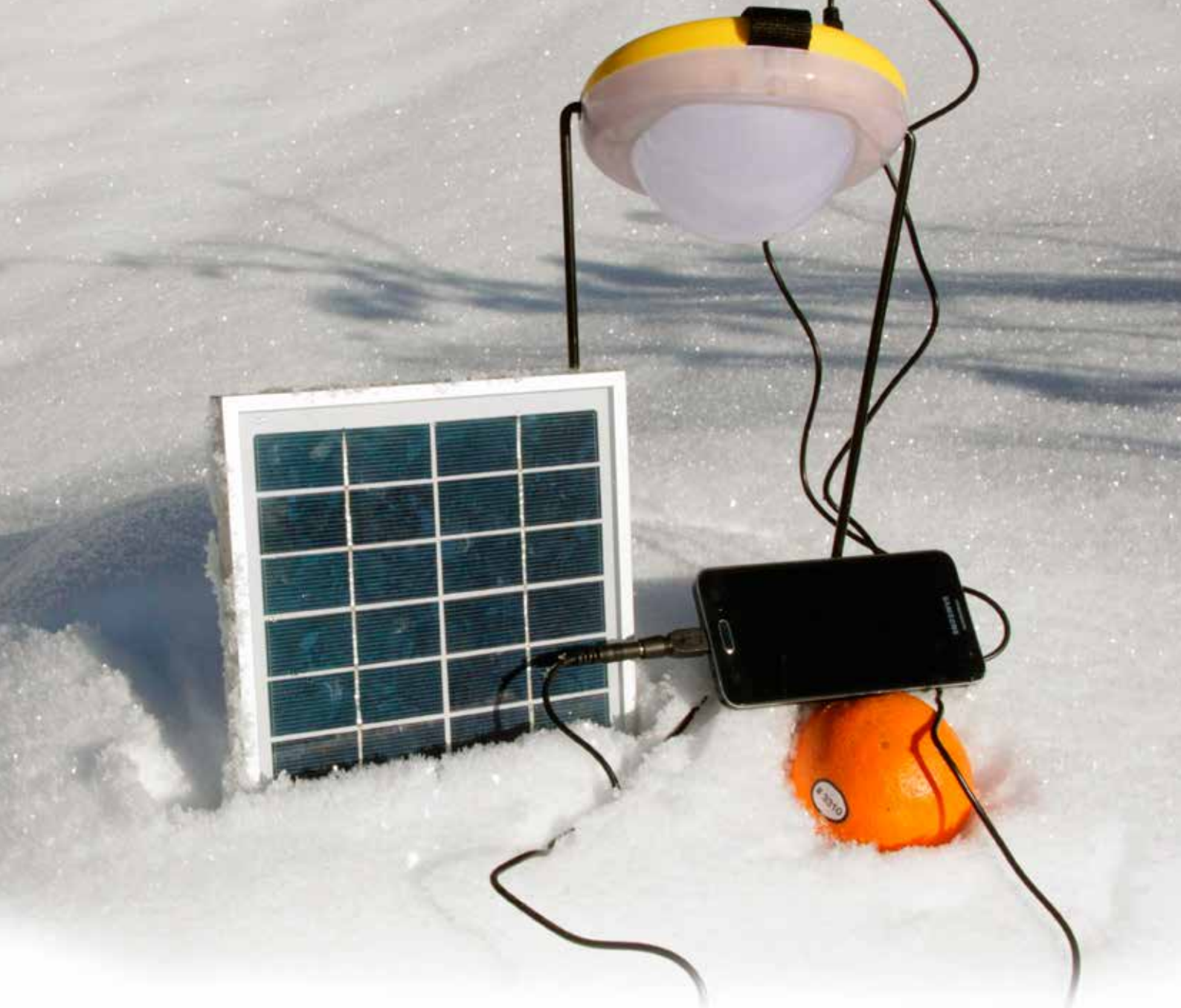
– Jeg står for alt jeg har sagt og møter dere når som helst til debatt. Det som har skjedd i denne saken er ikke riktig.

Og et par kilometer bakenfor fosser vannet ned Haukedalen, gjennom kløfter, mellom knauser mot Kilegrend. Fortsatt vill, fortsatt utemmet. Men denne våren starter Skagerak Kraft byggingen av kraftverket. Det urørte skal legges i rør og produsere fem gigawattimer i året. Fem millioner kilowattimer med levende fossekraft. ■

Fylkesordfører og tidligere olje- og energiminister Terje Riis-Johansen dukket opp på befaringen ved Kilåi.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Solenergi til lys og mobil - kjøp en solcellelampe!

Nå kan du skaffe deg ditt eget lille solcelleanlegg. En smart løsning på hytta, i båten, på tur eller rett og slett til å lyse opp mørke kroker hjemme.

For 1 000 kr + frakt får du din egen solcellelampe og mobiltelefonlader.

Sun King pro2 er et mini solstrøm-anlegg med et solpanel (3,3 W), en batteripakke, en lampe og mobillader.

Les mer og bestill på
www.naturvernforbundet.no/solgiver

Naturvernforbundet

Mariboegs gate 8, 0183 OSLO

Ren energi i Afrika

Kjøper du en solcellelampe støtter du samtidig Naturvernforbundets arbeid for å gjøre solenergi tilgjengelig i Afrika. 1,3 milliarder menneskene har ikke tilgang til strøm, og for mange er helse- og miljøskadelige parafinlamper eneste lyskilde.

Ditt kjøp gir to nye kvalitetslamper til familier i Togo.

Skremmende oppvarming i vinter

– De gamle oppfatningene av hva som er normalt, kan vi bare kaste ut av vinduet. Den gamle normalen er borte.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det sier klimaforsker Peter Gleick ved Pacific Institute i Oakland, California til teknologinettstedet Future Tense. Vinterens temperaturer på jorda, spesielt i arktiske strøk og spesielt i februar, får selv garvede klimaforskere til å klø seg i hodet. Svalbard har hatt snittemperaturer 10 grader over normalen så langt i vinter.

Ifølge nettstedet kan det virke som om snittemperaturen på jorda har gått opp med 0,4 grader på få måneder. Arktis får det meste av dette, og deler av Arktis har vært opp mot 16 grader varmere enn normalt. Det gjør at politen ser ut til å få en mindre utbredelse og tykkelse enn noensinne målt. Selv om noe av dette kan skyldes værphenomenet El Niño, som gir varmere vær over store deler av kloden, er det usannsynlig at hele denne veksten kan tilskrives dette.

– Det som skjer nå er frigjøringen av to tiår med lagret global varmeenergi som har blitt lagret i havet siden forrige El Niño i 1998, skriver meteorolog Eric Holthaus i Future Tense.

Ved Bjerknessenteret for klimaforskning er de ikke like opphengt i 2016-tallene, fordi

Foto: Kathryn Hansen/NASA

Det har aldri vært målt så høye temperaturer, og så lite sjøis, i Arktis som i vinter. Temperaturstigningen er rekordhøy.

de årlige variasjonene kan være store. Men den langsiktige trenden, den er de sikre på, ifølge Yr.no.

– Fra et klimasynspunkt er det langtidsutviklingen som betyr noe. Og her tror vi ikke, her vet vi, hvor utviklingen går, sier klimaforsker Helge Drange ved senteret.

På klimatoppmøtet i Paris i desember ble det enighet om å arbeide for å begrense oppvarmingen til 1,5 grader over førindustrielt

nivå. De foreløpige tallene for februar viser at vi er et sted mellom 1,1 og 1,4 grader over dette nivået allerede. Oppvarmingen passerte én grad i oktober i fjor, rundt 150 år etter at bruk av fossile brensler ble vanlig.

– Husk at det tok oss fra starten på den industrielle tidsalder til oktober i fjor for å nå den første graden med oppvarming. Nå har vi kommet 0,4 grader videre på bare fem måneder, skriver Holthaus. ■

Vi som jobber på jernbanen er stolte
fordi vi også gjør en innsats
for et bedre miljø.

Norsk Jernbaneforbund

PÅ
DIN
SIDE

ALT for Førdefjorden

De lenket seg fast for å stanse dumping av giftig gruveslam i Førdefjorden. Det har kostet dem dyrt; arrestasjoner, bøter, opphold på glattcelle og snart venter rettssaker og soning av straff. Natur & miljø har viet de neste sidene til dem.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Ingen forbehold, ingen tilsvær. Ingen representanter for gruveselskapet. Ingen byråkrater, jurister eller politikere. Ingen som *forstår at fjorden er viktig, men ...*

På de neste sidene finner du bare ren natur-

kjærlighet, offervilje og et ustopkelig engasjement fra noen av dem som i februar lenket seg fast for å stanse Nordic Minings prøveboring på Engebøfjellet. Gruveselskapet har fått tillatelse til å utvinne rutil og dumpe 250 millioner tonn gruveslam i Førdefjorden. Det akter de å stanse. Vi lar dem snakke for seg selv. ■

Foto: NU

Tina Andersen Vågenes (20)

Bergen
Sentralstyret Natur og Ungdom
Var i Vevring i rundt to uker
Bøter: 2, 24 000 kroner
Fengsel: – Ikke glattcelle, ble satt i buss.
– Hvorfor aksjonerte du?
– Fordi kortsiktig profitt til et gruveselskap ikke skal komme foran hensynet til min fremtid. Fordi det er grunnleggende sinnssykt og galt å sprengne toppen av Engebøfjellet for å dumpe det i Førdefjorden.

Foto: NU

Magnus Storvoll Strømseth (21)

Oslo
2. nestleder Natur og Ungdom
Antall aksjonsdager: 1
Bøter: 1, 12 000 kroner
Fengsel: – Glattcelle i 2 timer.
– Hvorfor aksjonerte du?
– Jeg tillater ikke å bruke fjordene våre som avfalls-plass for gruveindustrien. Framtidas gruveindustri må ta hensyn til naturen.

Andrea Sofie Aasvang blir båret bort av politiet mens hun synger «La fjorden leve!» og «Gruveslam er Norges skam!».

Foto NU.jpg

Andrea Sofie Ellingsen

Aasvang (22)

Oslo

Førstekonsulent Sabima

Antall aksjonsdager: 1

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Nei, ble satt i buss utenfor Florø politistasjon.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fisken og fjorden er fortida, nåtida og ikke minst framtida.

Vi kan ikke la den ødelegges av kortsiktig profitt.

Selfie inni politibilen

Mats Islek Tønjum Alfsen

(17)

Bergen

Student

Antall aksjonsdager: 7

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: Nei

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi ødeleggelsen av et så stort areal med fjell og fjord har enorme konsekvenser for pårørende arter og natur. Jeg aksjonerte fordi disse konsekvensene er kulturvoldtekt.

Finn Røslund (38)

Osterøy

Oversetter

Antall aksjonsdager: Var i Vevring i ei veke.

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Var innom glattcella i cirka 10 minutt saman med dei 3 andre aksjonistane.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi fjordane våre er evige ressursar. Nokre få menneske skal ikkje kunna tena seg styrt-rike på å øydeleggja livsgrunnlaget for andre folk, dyr og plantar.

Sigrid E. Høeg (22)

Oslo

Organisasjonssekretær Natur og Ungdom

Antall aksjonsdager: 1

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Vel, jeg kom på glattcelle

– Hvorfor aksjonerte du?

– Det er miljøkriminalitet. Alltid setter Regjeringen kortsiktig profitt fremfor miljøhensynet. Her handler det faktisk om fremtidig generasjoners tilgang til mat, og det kan vi ikke risikere.

Erlend, Ane Margrete og Magnus i politibilen.

Foto: Amanda Iversen Orlich, NU

Foto: Andrea Rygg Nøttveit, Framtida

Nicholas Wilkinson (27)

Oppegård

Leder av Sosialistisk Ungdom

Antall aksjonsdager: 1

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Var på glattcella i 30 minutter.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi naturens verdi ikke kan måles i penger.

Håvard Lundberg (30)

København

Interaksjonsdesigner

Antall aksjonsdager: 2

Bøter: 2, 20 000 kroner

Fengsel: – Nei, varm buss begge ganger.

– Hvorfor aksjonerte du?

– For fjord, fisk, fjell og folk. Mot en regjering som overkjører miljøfaglige råd. For en mineralnæring som tåler morgendagens lys.

Profilbilde fra Facebook

Anja Bache-Wiig Solberg (20)

Årnes

Student

Antall aksjonsdager: 1

Bøter: 2, 20 000 kroner

Fengsel: Nei

– Hvorfor aksjonerte du?

– Havet skal ikke skal brukes som søppelplass. Det politiske og økonomiske systemet må endres slik at miljøhensyn settes høyest!

Foto: NU

Gaute Eiterjord (20)

Oslo

Deltidsjobb, nestleder Natur og Ungdom

Antall aksjonsdager: 4

Bøter: 1, 12 000 kroner

Fengsel: – Nei.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi Regjeringa ignorerer miljøfaglege råd ved å seie ja til raseringa av fjorden, og nokon må ta ansvar for naturen og framtida når politika-rane ikkje gjer det.

Arnstein Vestre (24)

Oslo

Rådgiver Greenpeace

Antall aksjonsdager: 2

Bøter: 2, 24 000 kroner

Fengsel: Nei

– Hvorfor aksjonerte du?

– Når regjeringen ikke klarer å ta vare på naturen vår, må noen gjøre det. Framtida hører rene fjorder til, ikke en gruveindustri som får ture fram som den vil.

Foto: NU.

Ingrid Skjoldvær (22)

Sigerfjord, Vesterålen

Leder i Natur og Ungdom

Antall aksjonsdager: 2

Bøter: 2, 24 000 kroner

– Hvorfor aksjonerte du?

– Når regjeringa er mer enn villig til gjøre fjordene våre om til søppelplass så må noen si fra. Vi har prøvd på lovlig vis i årevis, men de nekter å høre. Derfor føltes det både viktig og riktig å (bokstavelig talt) sette seg i veien.

Mari Gjerdåker (22)

Oslo

Aktivitetskoordinator NU

Antall aksjonsdager: 2

Bøter: 2, 24 000 kroner

Fengsel: – Satt 4 timer i politibussen i Florø, den andre gangen ble vi bare kjørt ned fjellet.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi fjordens bærekraftige ressurser er langt viktig enn et gruveselskaps profitt. Dersom kun den billigste deponiløsningen er mulig, kan ikke prosjektet være lønnsomt å gjennomføre. Det ville vært utrolig naivt å sette fjordens evigvarende ressurser på spill for litt kortsiktig profitt og arbeidsplasser.

Ørjan Thingnes (32)

Vevring

Sjømann

Antall aksjonsdager:

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Satt i politibussen i 2 timer. Fekk kaffi og bollar.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Dette prosjektet er grov utnyttning av naturressursar i verste u-landskala. Det er og overkjøring av ei lokalbefolkning som blir sterkt berørt men overhodet ikkje har blitt hørt med sine bekymringar.

Inger Fure Grøtting (24)

Florø/Sunnfjord

Lektorstudent

Antall aksjonsdager: 1

Bøter: 1, 10 000 kroner

Fengsel: – Kort opphold på glattcelle

– Hvorfor aksjonerte du?

– Fordi eg vil heim til eit bærekraftig og grønt framtidsfylke som tek vare på ressursane for framtidige generasjonar.

Natalie Ekroll og Sara Andersen Vågenes

Sara Andersen Vågenes (20)

Bergen

Kampanjesekretær NU

Bøter: 1 bot, 10 000 kroner.

– Hvorfor aksjonerte du?

– Jeg aksjonerte fordi jeg ikke forstår hvordan dumping av giftig gruveavfall hører hjemme i Norge i 2016. Jeg lenker meg så mange ganger som nødvendig for å redde en av de vakreste, mest fiskerike og reneste fjordene i Norge!

Hvorfor skal du ta vare på det du har?

Reklameplakater skal vise veien til nærmeste reparatør.

Fra 1994 til 2014 ble mengden husholdningsavfall som hver nordmann kastet fordoblet. I 2014 kastet vi 438 kilo avfall per person. Det vil si 6-7 ganger vår egen gjennomsnittlige kroppsvekt. Hvert år. Bør vi ikke få kontroll over veksten i avfallsmengdene, og begynne å ta vare på de tingene vi har, i stedet for å kaste og kjøpe nytt?

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det er tanken bak Naturvernforbundets nye kampanje «Ta vare på det du har». Nå rulles kampanjen ut i full bredde. Natur & miljø har derfor valgt å lage en temaseksjon som setter fingeren på folks forbruk, og miljøeffektene av dette. Men istedenfor bilder av forbrenningsanlegg og søppelfyllinger, statistikk på miljøgifter og bilder av sjøfugl som spiser plast har vi latt oss inspirere av kampanjen, og vil heller vise hva du selv kan gjøre.

Gode tips

Gjennom temaseksjonen vil vi gi gode historier om ting som folk har tatt vare på, tips til hvordan man kan leve mer miljøriktig og hvordan man kan ta vare på de tingene man har. Hvordan sikrer du at sykkelens din og skiene dine får et langt liv? Hva kan du gjøre i hverdagen for å redusere ditt økologiske fotavtrykk? Hvordan reparerer du småskader på ting du har? Hva er klimaeffekten av de små tingene du kan gjøre? Hvis flere lar seg inspirere til å gjøre noen små miljøvalg i hverdagen, blir effekten stor samlet sett. Ved å bruke ting lenger, og ta godt vare på dem, minsker man behovet for å kjøpe nytt. Det reduserer både ressursbruk og transportbehov, og bidrar til en mer miljøvennlig hverdag.

Reklame for alvor

«Ta vare på det du har» fikk sin start i kampanjen «Reklame for alvor», som arrangeres av Kreativt forum. Dette er reklamebransjens dugnad for en ideell sak, og Naturvernforbundet søkte om å bli tildelt dugnadsinnsatsen for å produsere reklame for å kjøpe mindre, ikke mer. Organisasjonen ble ikke tilgodesett her, men reklamebyrået Kitchen tente på ideen, og har bistått Naturvernforbundet sterkt i utarbeidelsen av kampanjen «Ta vare på det du har».

Grønn Hverdag

I tillegg gikk organisasjonen Grønn Hverdag konkurs i 2013. Organisasjonen, som tidligere var kjent som Miljøheimevernet, ble stiftet i 1991 av Naturvernforbundet, sammen med andre interessenter, for å arbeide med forbrukerrettet miljøvern. Boet ble i 2014 kjøpt opp av Naturvernforbundet og Framtiden i våre hender, som sammen vil videreføre arven. «Ta vare på det du har» er Naturvernforbundets hovedkampanje innen forbruk.

Illustrasjonsfoto: Naturskyddsföreningen

16. april arrangerer Naturvernforbundet og andre miljøorganisasjoner klesbyttedag. Bli med!

Ta et plagg og la det vandre

Lørdag 16. april arrangeres Den store klesbyttedagen. La andre få glede av det du ikke bruker lenger.

Å bytte klær er både miljøvennlig og lurt. På Den store klesbyttedagen kan du kvitte deg med det du ikke bruker lenger, samtidig som du helt gratis kan få klær fra andre.

– Vi ønsker å vise en vei ut av bruk- og kastsamfunnet, sier Janne Gillgren, prosjektkoordinator for klesbyttedagen i Naturvernforbundet. Hun skal selv arrangere klesbyttedag på Nesodden.

Miljøtiltak alle kan være med på

– Som trebarnsmor har jeg sett hvor utrolig mye klær vi har hjemme hos oss, både mine egne og barnas klær. Bytte, gjenbruk og ombruk er en ypperlig måte å holde en oppdatert garderobe uten å få alt for dårlig miljøsamvittighet, sier Gillgren.

Hun sier at klesbyttedagen er et miljøtiltak som alle kan være med på.

– Med klesbyttedagen vil vi bidra til at vi tar vare på det vi har, og at kvalitet og gjenbruk blir viktigere enn lave priser, sier hun.

Naturvernforbundet arrangerer Den store klesbyttedagen sammen med Natur og Ungdom, Miljøagentene og Framtiden i våre hender. Tilsvarende arrangementer har hatt stor suksess i Sverige. Der var det i fjor 109 arrangementer, og hele 44 500 klesplagg byttet eier. Det sparte 29 tonn kjemikalier, 165 tonn CO₂ og 110 000 kubikkmeter vann, sett i forhold til å kjøpe nytt.

Hjemme og borte

– Vi ønsker å gi klærne verdien tilbake – det er grunnen til at ingen kan komme med, eller ta med seg, mer enn sju plagg hver. Slik håper vi å sikre kvaliteten på arrangementene, sier Gillgren.

Bortsett fra det er det få restriksjoner. Et klesbyttemarked kan være alt fra en mindre byttekveld hjemme med venninner til et stort offentlig arrangement for lokalsamfunnet. Naturvernforbundet ønsker at alle som er interessert i å arrangere klesbyttedag denne dagen, eller en annen nærliggende dato, tar kontakt via nettsiden www.naturvernforbundet.no/klesbyttedag. På samme nettside kan du registrere deg, og få beskjed om arrangementer i ditt nærområde.

Prosjektleder Martin Leander Møinichen Brandtzæg vil at folk skal kaste mindre og reparere mer.

Tonnevis av tips og adresser

På kampanjens nettsider kan du finne en bråte tips til hvordan du vedlikeholder og reparerer ting du har, slik at de skal få et

lengre liv. Du finner også adresser til reparatører, håndverkere, snekkere, syere, skomakere, urmakere, møbelsnekkere og flere andre som kan hjelpe deg med å reparere, fikse og vedlikeholde dine ting.

– Vi tror mange ikke vet hvordan de skal få reparert eller fikset på ødelagte ting. I dag er det ofte lettere å kaste og kjøpe nytt. Derfor ønsker vi å hjelpe til, sier prosjektleder Martin Leander Møinichen Brandtzæg i Naturvernforbundet. ■

Finn tips på www.tavarepaadetduhar.no

Bærekraftig familieliv – er det mulig?

Hvor mye kan vi fly? Hva skal vi spise? Hva skal vi kle på oss, og hvor i all verden skal vi dra på ferie? Natur & miljø tok båten til Nesodden for å finne det ut.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Jeg går langs en vei med koselige rekkehus på Nesodden. For å komme meg hit har jeg syklet, kjørt tog, tatt båt og buss. Og nå går jeg altså på mine ben og føler at akkurat i dag er jeg på lag med klimaet. Men det er ikke alltid slik. Ganske ofte finner jeg meg selv i å gjøre valg jeg vet forurensner. Og så trøster jeg meg med at jeg ikke er alene om det, og at det i en stressende hverdag kan være vanskelig å leve helt bærekraftig. Men på Nesodden bor det en familie som mener at det ikke er så vanskelig. At det faktisk går veldig greit.

Ida Eliassen-Coker møter meg i døra med en ivrig labrador retriever logrende mellom bena og en minst like ivrig treåring fartende rundt i stua. Ved spisebordet sitter ei seks år gammel jente, oppslukt av tegnebøkene sine. En helt vanlig familie med mor og far, to barn og en hund som har funnet gode miljøløsninger i hverdagen. Og Ida har lovet å dele noen av sine beste tips med Natur & miljø's lesere.

Mat

Foto: Pictural/istockphoto

– Man kommer langt ved å kutte i kjøttforbruket, for kjøttet har størst utslipp. Hvis

man ikke vil kutte det helt ut, kan man redusere kjøttmengden i måltidene. I stedet for å spise et kyllingbryst hver, kan man bruke et til hele familien, for eksempel i wok eller gryter. Det blir kjempegodt, sier Ida.

Idas tips:

- Mindre kjøtt, mer grønt. Innfør kjøttfrie dager.
- Kikarter, bønner, linser, egg og melk er gode alternativer til kjøtt.
- Kjøp økologiske produkter.
- Bestill matkasse med vegetaroppskrifter. (Flere leverandører)
- Reduser emballasjen. Noen butikker selger i løs vekt.
- Kjøp kortreiste varer rett fra bonden, men unngå det som er dyrket i oppvarmede drivhus.
- Kjøp norsk mat i sesongen.

Ble syk av USA

For Ida startet det for tolv år siden. Hun hadde akkurat flyttet til USA, og møtet med den amerikanske kulturen var ikke helt enkelt. Mye halvfabrikata på kjøkkenet og all bilkjøringen gjorde henne uvel.

– Jeg ble ofte syk, følte meg ikke bra. USA er et land med ekstreme kontraster. Der tar de alt mye lenger, i alle retninger. Så kom jeg over en spesiell butikk. Det var et kooperativ hvor de bare solgte økologiske produkter, og vi kunne kjøpe mye i løs vekt, uten emballasje, forteller Ida.

Hun ble stadig mer bevisst på hva hun kjøpte. Hun begynte å se dokumentarer og leste mye om forbruk, livsstil, helse og miljø. Interessen ble med henne tilbake til Norge, og for tre år siden startet hun bloggen A Greener Heart. Nå deler hun sin kunnskap og erfaringer med et økende antall lesere.

Shopping

Foto: Irontribex/istockphoto

– Jeg synes shopping er et grusomt ord, at det å handle skal være en aktivitet i seg selv. Her kommer menneskenaturen inn, og den tror jeg vi må spille på lag med. Det er noe i oss som gjør det tilfredsstillende å skaffe nye ting. Da gjelder det å lure seg selv litt. Man kan kjøpe ting som andre har eid, sier Ida.

Idas tips

- Kjøp brukt.
- Kjøp god kvalitet, da varer det lenger.
- Kjøp klassiske/tidløse ting, ikke følg moter og trender.
- Kjøp barneklær på Finn.no.
- Fretex har en kjempegod nettbutikk.

Reise

Foto: TPopova/istockphoto

– Vi prøver å se oss om etter gode reisemål i nærheten. Vi som bor i Sør-Norge kan for eksempel ta toget til Kristiansand. Der har de en kjempefin dyrepark, som er mye finere enn mange utenlandske parker. Det er også en rekke andre fine steder man kan reise med tog. Mange tog har egen lekevogn, hvor ungene kan leke mens vi reiser. De elsker det, forteller Ida.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Idas tips

- Kjør kollektivt.
- Velg reisemål du kan nå med tog.
- Kutt ut helgeshoppingen i London og New York.
- Fly sjeldnere og bli heller lenger borte når du først drar.
- Trenger du egen bil? Meld deg inn i bil-kollektiv eller lei på www.nabobil.no.
- Sykkel og el-sykkel kan brukes til henting og bringing av barn til barnehage mm.

og vil gjerne ha kvalitetsprodukter rundt meg. Vi har spart mange tusen kroner på å kjøpe brukt, sier Ida.

Trodde du tøybleier var tungvint? Ida kan varmt anbefale dem.

– Vi har brukt alt i ett-bleier på begge barna, og det gikk veldig greit. Det er bare å vaske bleiene etter bruk, igjen og igjen, forteller Ida.

Idas tips

- Kjøp barneutstyret brukt. Du får alt du trenger på Finn.no eller Facebook-grupper.
- Kutt ut våtserviettene, vask med klut og vann.
- Bruk tøybleier («alt i ett»-typen).

Hus

– Vi har et relativt lite hus og valgte å bo sentralt for å slippe å kjøre mye. Da vi pusset opp, tok vi vare på ting i stedet for å rive. Vi malte gammelt panel og slapte gulvene. Kjøkken, badekar, ytterdøra og alle møblene

Ida Eliassen-Coker har mange gode løsninger for miljøvennlig familieliv.

kjøpte vi på Finn.no. Vinduene var fra 50-tallet, så de måtte byttes ut med nye som holder på varmen. Nå leker vi med tanken på å få oss solceller på taket, sier Ida.

Idas tips:

- Ikke følg trender og moter. Innred huset i tidløs stil.
- Tenk gjennom om all oppussingen er nødvendig.
- Puss opp i stedet for å rive og bygge nytt.
- Bytt ut gamle vinduer.
- Sats på brukte møbler.
- Reduser avfallet med egen kjøkkenkompost. Typen Bokashi kan du ha inne hele året.

Foto: Pekka Kaipainen/stockphoto

Barn

– Når man får barn er det mye utstyr man trenger. Jeg er opptatt av å ha det praktisk,

100 000 plastposer
=
10 000 bananer
=
1111 brød
=
1 flytur London-Tokyo
=
1 tonn CO₂

Sykler du til jobben, sparer du 2,3 kilo CO₂. Hver gang. En vegetardag gir et kutt på 0,8 kilo. Reparerer du buksa, sparer du 4,3 kilo, og kjøper du et brukt plagg sparer du hele 8,5 kilo. Noe å tenke på, det ...

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Ducky vil hjelpe deg å kutte

Vi kjenner alle problemene, og vi vet hva som skal til for å løse dem. Likevel kan det være vanskelig å komme i gang å kutte i egne klimagassutslipp. Ei lita søt and vil hjelpe deg.

Ducky (www.ducky.no) er en tjeneste hvor du kan gå inn og registrere ulike klimatilstandtak som å sykle til jobben, ha vegetardag og reparere klesplagg. Du kan loggføre hver aktivitet og få vite hvor mye CO₂ du har spart atmosfæren for. Klimakuttet blir lagret i din profil, og du kan se hvor mye andre medlemmer har kuttet.

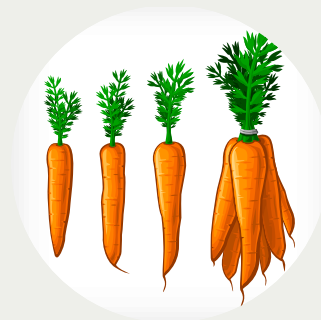
– Vi var flere som kjente på en større og

større klimafrustrasjon, og hvor vanskelig det var å ta gode og miljøvennlige valg i hverdagen. Vi slet med spørsmål som «hva kan jeg gjøre?», «hvilke produkter har minst påvirkning på miljøet?» og «hvilke bedrifter bryr seg om vår felles fremtid?», forteller Mads Simonsen i Ducky AS.

Klimaberegningene utføres av institutt for industriell økologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim.

Natur & miljø har fått låne tall og forklaringer for å gi deg oversikt over hvordan utslippene i kosthold, forbruk, energi og transport kan kuttes.

Mat

Vegetardag

Kjøttproduksjon har store CO₂-utslipp fra fôrdyrking, metanutslipp fra drøvtyggere, samt hugging av regnskog. En gjennomsnittlig norsk diett slipper ut cirka 3,4 kilo CO₂ per dag. En dag uten kjøtt betyr mye mindre utslipp.

Klimakutt: 0,8 kilo CO₂

Unngå matkasting

30 prosent av verdens energiproduksjon går med til produksjon, oppbevaring og transport av mat. En tredel av dette blir kastet. Ved å spise opp all maten, reduserer du utslippene.

Klimakutt: 0,2 kilo CO₂

Bærekraftig fiskemiddag

Sjømat har generelt mye lavere klimagassutslipp enn kjøtt. Oppdrettslaks er ikke et bærekraftig valg om den ikke er ASC-sertifisert.

Klimakutt: 0,5 kilo CO₂

Energi

Effektiv dusj

Vi dusjer i gjennomsnitt ti minutter hver dag. Selv om vi har mye fornybar kraft, er vi del av en nordisk strømmiks. Ved å dusje kortere, reduserer du utslippene betydelig.

Klimakutt: 0,4 kilo CO₂

Lev godt i 20 grader

Alle typer oppvarming inkluderer bruk av energi og fører til klimagassutslipp. Ved å senke temperaturen fra 22 til 20 grader, kan du i snitt kutte 0,2 kilo CO₂ hver dag.

Klimakutt: 0,2 kilo CO₂

Standby-fri dag

Tv, ladere, datamaskiner, skjermer og stereoanlegg i standby-modus bruker mye energi. Det trengs hele 24 kullkraftverk for å gi stand-by strøm til disse apparatene i den vestlige verden.

Klimakutt: 0,3 kilo CO₂

Transport

Utslippsfri til arbeid

Spar miljøet, få en bedre start på dagen, spar penger og bli sprekere. En gjennomsnittlig norsk arbeidsreise er 14,9 kilometer lang. Det tilsvarer et utslipp på 2,3 kilo CO₂.

Klimakutt: 2,3 kilo CO₂

Kollektivt til arbeid

Med befolkningsvekst i byene må en stor del av trafikken gå kollektivt. En bil slipper i snitt ut 0,27 kilo CO₂ per kilometer, inkludert produksjon og vedlikehold, mens kollektivtransport kun slipper ut 0,07 kilo CO₂.

Klimakutt: 1,3 kilo CO₂

Utslippsfri til fritidsaktivitet

Spar miljøet, få en gladere reise, spar penger og bli sprekere. En norsk fritidsreise er i snitt 14,2 kilometer lang. 52 prosent av reisene kjøres med i snitt 1,78 personer i bilen.

Klimakutt: 2,3 kilo CO₂

Forbruk

Reparer et klesplagg

Fremstilling av råvarer, produksjon og transport medfører at en lett jakke kan få et klimafotavtrykk på 30 kilo CO₂, og et par fjellsko 100 kilo CO₂. Her er det beregnet et gjennomsnitt av to plagg, en lett jakke og en t-skjorte i bomull.

Klimakutt: 4,3 kilo CO₂

Bytt/kjøp et brukt klesplagg

Hver gang et brukt plagg erstatter et nytt, blir det kutt i hele kjeden, fra fremstilling av råvarer til produksjon og transport.

Klimakutt: 8,5 kilo CO₂

Visste du at ...

- For å produsere 1 kilo storfekjøtt går det med 27 kilo CO₂.
- Nordmenn kaster i snitt 30 kilo mat og 6,5 kilo drikke i året. Det utgjør 9 prosent av karbonutslippene til en husholdning.
- En gjennomsnittlig norsk diett fører til et utslipp på cirka 3,4 kilo CO₂ per dag.
- Vi importerte nærmere 100 000 tonn med klær og sko til Norge i 2014, eller cirka 20 kilo per nordmann.
- 66 prosent av arbeidsreisene foretas med bil med i snitt 1,14 personer i bilen. Resten er fordelt på kollektiv trafikk (15 prosent), sykkel (11 prosent) og gående (6 prosent).

Kilde: Ducky

Illustrasjoner: iStockphoto

Evighetsmaskin

Kaster du et kjøleskap i dag, blir det kjørt til Sverige, kvernet opp, sortert i rundt 50 forskjellige fraksjoner og fraktet rundt til fabrikker over hele verden som råstoff. Hadde det ikke vært lurere å designe kjøleskapet slik at det, med litt utskifting av slitedeler og generell oppbrushing, kunne bli et kjøleskap igjen?

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Før passet vi på produkters miljøeffekt fra vugge til grav, som en linje. Sirkulærøkonomien vil eliminere graven, og innføre et perspektiv fra «vugge til vugge», som en sirkel. Det dreier seg om mye mer enn avfallsbehandling.

Ambisiøs plan

EU har nylig vedtatt en ambisiøs plan som skal sikre en slik omlegging til sirkulær økonomi. Målet er å omdefinere måten vi tenker på alle våre forbruksprodukter, ikke bare kjøleskap: hvordan vi lager dem, hvordan vi bruker dem og hvordan vi utnytter dem når vi er ferdige med dem. Planen kan dermed få stor innvirkning på våre liv, på vårt forbruksmønster og på miljøet.

2 millioner nye arbeidsplasser

I 2012 ble rundt 40 prosent av avfallet i EU gjenfunnet eller kompostert. Målet i planen for sirkulærøkonomi er å komme opp i 70 prosents gjenvinning eller gjenbruk i 2030. Sammen med tiltak for å forlenge levetiden til produkter, og designe dem slik at de lettere kan gjenbrukes etterpå, estimerer EU at bedrifter i unionen kan spare opp til 600 millioner euro årlig, og skape rundt 2 millioner nye arbeidsplasser.

Fakta

- EUs plan for sirkulærøkonomi ble vedtatt i desember 2015.
- Fire hovedpilarer: produksjon, forbruk, avfallshåndtering og markeder for råvarer som er gjenfunnet.
- Ambisiøse mål for gjenbruk og gjenvinning.

– Det er veldig bra at EU fokuserer på dette. Men jeg tenker at det kanskje kommer litt sent, sier instituttleder ved NTNUs institutt for produktdesign, professor Casper Boks, som forteller at sirkulær tankegang når det gjelder ressurser er noe de har vært opptatt av i minst 20 år. Likevel har interessen økt de siste årene.

Få tro på det

– Den tekniske biten er ikke noe problem, selv om det gjenstår en del forskning. Det viktigste blir nå å gjøre dette interessant for bedrifter og kunder. Vi forsøker å trekke inn sosial praksisteori og atferdsteori for å forstå hva som skal til for at et samfunn skal ta til seg slike nye businessmodeller. Hva gjør at bedrifter kan lykkes med strategier basert på sirkulærøkonomi? Og hva skal til for at kunder får tro på at produkter basert på gjenvinning eller gjenbruk av deler, gjerne i kombinasjon med tjenestebaserte modeller, blir like aksepterte som nye produkter? Der ligger den største utfordringen, sier Boks. ■

Les mer:

<http://agendamagasinet.no/artikler/hva-er-sirkulaer-okonomi/>
www.ellenmacarthurfoundation.org

Restart-party

Miksmastere, hårføner, blendere, lamper og CD-spillere. For å nevne noe. Alt er ødelagt, men det meste kan restartes. Men hva gjør de fleste? De kaster det og kjøper nytt. Derfor begynte et lokallag av Friends of the Earth i London å arrangere restart parties.

Tekst: ELLEN MUNDEN PAALGARD
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Bibliotek, samfunnshus og puber. Restart-party arrangeres der det er nok plass og gratis eller billig å leie. Å få reparert elektronisk utstyr som av en eller annen grunn ikke virker lenger, og samtidig lære hvordan, er et stadig mer populært tilbud i London (og England forøvrig). Ikke bare er det en elektronisk dings mindre i søpla og penger spart, det gjør også at eieren av dingsen vet hvordan den kan repareres om det slår feil igjen.

Lett å finne fikserer

De som fikser tingene er helt vanlige folk, med en noe større interesse for å fikse duppeditter enn gjennomsnittet. Arrangørene tar ikke noe ansvar for produktet etterpå, men ofte er det små åpenbare ting som har gått feil og som enkelt kan rettes opp.

– Fikserne finner du, det er koordinatører som kan være en utfordring, sier Friederike, en av de ansvarlige for restart-partyene i Hackney. Det er frivillige som står bak arrangementen, med noe støtte fra bydelen. En liten bøsse til donasjoner står fremme. På en god dag får de inn 400 kroner på den. Men det er ikke poenget, forteller Friederike.

Hun forteller at det er et poeng at de som får ting reparert er med når de gjør det.

– Dette er ikke et sted å få reparert noe gratis, det er sted å lære hvordan elektriske artikler enkelt kan repareres og at man ikke

Thorsten har vært fikser i snart to år. Hver dings er annerledes, vi må bare åpne opp og se hva vi kan gjøre.

Friederike er en av arrangørene av restart-partyet fra Friends of the Earth.

– Se! Den virker! Kanskje den lykkeligste på restart-partyet var hun som fikk reparert hårføneren sin.

alltid trenger å kaste ting med en gang det er ødelagt.

Gir samhold

Det er en god miks av folk som kommer for å få ting reparert. Noen fordi de ikke har råd til nytt og håper at det de har kan leve litt lenger, andre fordi de er opptatt av miljøet.

Jeg møter Thorsten fra Tyskland der, som sitter og reparerer en blender. Hvordan havna han her?

– Jeg flytta til London for to år siden og syntes det manglet samhold i nærmiljøet der jeg bodde.

Derfor meldte han seg som fikser.

– Om man ikke får venner for livet her så møter vi all slags folk fra nærmiljøet, og det gir en følelse av et samhold, sier han.

Hvert apparat er ulikt

Thorsten har bakgrunn innen radioteknologi

og følte dermed at han hadde han nok ferdigheter til å kunne bidra.

– Men hvert apparat er ulikt, man vet ikke hva man finner når man åpner det, sier han.

Han har opplevd alt fra åpenbart fattige folk som kommer for å reparere en gammel støvsuger, til businessmenn. En gang kom en businessmann som hadde med seg to lekebiler fra sin egen barndom som han ønsket å gi videre til sine barnebarn. Thorsten fikk bilene til å kjøre igjen.

– Han holdt på å begynne å gråte av glede, forteller Thorsten tydelig rørt selv.

Ved siden av ham sitter Valentina og venter på å få reparert mobilen sin som har knust skjerm. Hun har fått mye reparert på Restart-partyer, blant annet en lampe og en symaskin.

– Jeg har hatt mye glede av dette tilbudet. Jeg tar også med barna mine, så de også kan se at vi kan reparere tingene våre og at vi

trenger å ikke kaste alt selv om det slutter å virke en gang. Jeg kunne fint ha kjøpt en ny symaskin, men jeg tok den med hit og da de åpnet den så de at et bånd hadde falt av sporet sitt. Vi satte den på, og symaskina var god som ny igjen! ■

Vil du starte et Restart-party som denne trenger du:

- et lokale
- frivillige til å fikse ting (restartere)
- folk som ønsker å få ting reparert
- en tavle for å ha oversikt over «kunde», gjenstand, problem og status

Restart-partyet ble arrangert av et lokallag av Hackney and Tower Hamlet Friends of the Earth.

Hvordan starte restart-arrangement:

<https://therestartproject.org/what-we-do/how-to-run-a-restart-party/>

Sofaens reise

En sofa er ikke bare til å sitte i.
Den er også en reise gjennom en families liv.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

14 statsministre har kommet og 13 statsministre har gått, men sofaen til Helena Bogetvedt er fortsatt like god å sitte i. Den har reist gjennom en families historie, fra Haapajärvi til Kajaani i Finland, videre til Tromsø og til slutt til Oslo. Hvem vet hvor langt den skal, og hvor den ender?

1 Barnedåpen i Haapajärvi

Året er 1947, og ute i verden forsøker folk å reise seg etter Den andre verdenskrig. I Norge er Einar Gerhardsen statsminister, India får sin uavhengighet og den kalde krigen begynner. Men i Haapajärvi i Finland skjer det viktigere ting. Der holder en familie på med å bygge opp hjemmet sitt igjen etter krigen. De har fått en ny datter, og bestemmer seg for å kjøpe en sofagruppe med salongbord.

– De hadde mistet alt i krigen og begynte å samle sammen ting. Sofaen ble kjøpt til min barnedåp. Vi hadde den som hovedmøbel i stua. Det var sikkert en stor investering for mine foreldre, forteller Helena.

2 60-årsdag i Kajaani

Neste stopp er 1963. Verden skjelver fortsatt etter Kubakrisen, i USA blir den populære presidenten John F. Kennedy skutt og i Sovjetunionen går regjeringstiden til Nikita Khrusjtsjov mot slutten. I Finland befinner sofaen seg nå i Kajaani. Helena og familien har flyttet flere ganger, men bor nå i den vesle innlandsbyen som livnærer seg på papirindustri og skogsdrift.

3 Med fiskebil til Tromsø

I 1977 tar sofaen en ny og uventet retning. Hittil har den flyttet rundt i Finland, og står nå i Jyväskylä, men nå skal den reise lenger. Den skal til Norge. Her er Odvar Nordli statsminister. Norge er blitt en oljenasjon, og det brygger opp til strid om Altavassdraget. I Finland lurer de på om de skal frakte sofaen til Tromsø, eller om de skal kjøpe ny i Norge. Så viser det seg at en fiskebil kan ta den med. Den har levert fisk fra ishavsbysten og skal kjøre tom tilbake.

– Det var viktig for meg at jeg fikk med noe fra Finland, forteller Helena. – Det er tilknytning til røtter i den sofaen.

4 Siste stopp Oslo

I 2009 havner sofaen i Oslo, hos datteren til Helena. Hadde du sagt det til møbelsnekkeren i Haapajärvi, at sofagruppen skulle være i bruk nesten sytti år senere, ville han vel neppe trodd deg. Sofaen har vært stuet bort en stund, og familien vurderte faktisk å kvitte seg med den. Men – det kunne de jo ikke.

I Norge er Jens Stoltenberg statsminister, og hele verden skal dra til København for å mislykkes i forhandlingene om en ny klimaavtale. Men møbeltapetserer Jan Larsen på Grefsen skal greie sine saker. Han skifter ut fjærene, pusser trebena og utstyrr sofaen med et nytt slitesterkt ullstoff.

– Jeg er veldig glad for at den ble trukket om og satt i stand. Nå kan den være i familien i mange tiår videre, sier Helena.

Det går mot valg i USA etter nesten åtte år med Barack Obama som president. I Norge er Erna Solberg statsminister, og det raser en blodig krig i Syria.

Hvem vet hvordan verden ser ut, hvem som styrer og hva menneskene tror på når Helenas sofa en dag ender sin reise?

Oslo, 2014. Fjerde generasjon sitter i Helenas sofa fra Haapajärvi i Finland. Nå med splitter nytt trekk.

Foto: Privat

4. Oslo

3. Tromsø

Tromsø i 1991. Sofaen har fått sitt tredje trekk, men det er en stund siden nå. På bildet kan man se at møblene er slitte etter 20 års bruk. Katten Pelle må ta sin del av skylden for det, etter 17 år med kvessing av klørne.

Foto: Privat

SVERIGE

**Tar du vare
på tingene dine,
kan de holde
livet ut ...**

Helenas far fyller 60 år, og møblene er trukket om for første gang. Stoffet er nå sennepsgult.

Foto: Privat

1. Haapajärvi

Haapajärvi i Finland, 1948. Helena sitter med sløyfe i håret på fanget til sin søster. Sofasalongen er trukket i et lysegrått stoff med mønster i mørkegrått og rødt.

Foto: Privat

2. Kajaani

Jyväskylä

FINLAND

Gli og rull uten tull

Etter påske vil de fleste sette bort skiene for sesongen, mens syklene plukkes frem fra boder, kjellere og garasjer. Hva bør man gjøre for å ta best mulig vare på dem? Natur & miljø spurte en ekspert.

Tekst og foto: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Det er ikke så mange som spør oss om vedlikehold av ski og sykler, men noen er det jo. Folk er ikke så flinke til å gjøre dette selv lenge. Enten kommer de til vårt verksted, eller så kjøper de nytt. Det er nok mange som faller inn i bruk-og-kast-kategorien, men dette er et viktig fokus når det gjelder miljøet, sier Bjørn Ivar Ekberg. Han er selger for Oslo Sportslager, en av hovedstadens største forhandlere for ski og sykler, med eget verksted som reparerer alt mulig av skader.

Flinkere til å reparere dyre sykler

Ekberg forteller at salget er økende, spesielt av sykler.

– Sykkel er populært, både som treningsform og som transport. Vi ser at el-sykler har hatt en ganske kraftig vekst i salget. Trenings sykler og vanlige sykler til transport har flatet litt ut, men salget er fortsatt godt. Når det gjelder salget av ski er dette veldig væravhengig. De siste par vintrene i Oslo har vært ganske begredelige, de som skal kjøpe turski blir sittende i sofaen i stedet når det ikke er skiføre rett utenfor døra, forklarer Ekberg.

Han forteller at de som har dyrt utstyr oftere kommer til deres verksted for vedlikehold og reparasjoner.

– Har du konkurranseski til 7000 kroner, eller en dyr trenings sykkel til 15-20 000 kroner, tar du vare på dem. På vårt sykkelverksted er det ventelister i høysesongen, og flere nye sykkelverksteder har åpnet i området uten at vi har merket noen nedgang. I tillegg er syklene mer kompliserte nå enn de var før, så det er mer innviklet å gjøre ting selv. Men mye kan du likevel gjøre, forklarer Ekberg.

Salget av sykler er økende. Med det kommer behovet for reparasjoner. Bjørn Ivar Ekberg viser hvordan de gjør det.

– Byområdene i Oslo blir større, og det legges bedre til rette for sykling. Det er veldig positivt for oss, og vi forventer vekst i salget av sykler, sier Ekberg.

Kan du reparere ski?

Hans butikk reparerer også ski. De fleste skader på ski kan lett repareres, forklarer Ekberg.

– Hvis sålen har fått riper eller skader, kan vi reparere dette. En slip koster i overkant av en tusenlapp, og da blir sålen som ny igjen. De fleste ski tåler 5-6 slike behandlinger før de er utslitte, forteller Ekberg.

Hvis sålen har fått en større skade, kan de også lappe sålen på skiene. Det er bare rene skibrekk som ikke kan fikses.

– Har du et par ski du er glade i, holder de fint i 10 år med riktig behandling og noen oppslipinger, forteller Ekberg. ■

– De fleste skader på ski kan repareres, forteller Bjørn Ivar Ekberg hos Oslo Sportslager.

Hva gjør du med skiene?

Våren:

- Rens skiene godt før du setter dem vekk. Fjern rester av smøring.
- Legg på en myk glider (gul/oppbevaringsglider) som beskyttelse. Denne skal varmes inn i sålen med et smørejern. Da er skiene godt beskyttet hele sommeren.
- Pass på at skiene ikke oppbevares i spenn. Helst skal de ligge fritt på en hylle, gjerne oppunder et tak eller lignende.

Høsten/vinteren:

- Hvis skiene har ripeskader eller lignende kan de slipes opp igjen. Ta kontakt med en sportsbutikk nær deg.
- Fjern oppbevaringsglideren.
- Legg på ønsket glider, varm denne inn med smørejern.
- Legg på festesmøring, og spenn på deg skiene!

Hva gjør du med sykkel?

Våren:

- Sjekk bremses og hjul: bremsene skal virke, hjulene skal gå rundt.
- Slappe eiker må strammes.
- Gi sykkel en god såpevask.
- Smør kjede, drivverk og gir med olje.
- Juster/stram girene.

Høsten:

- Vask sykkel grundig.
- Smør alle bevegelige deler før du setter bort sykkel
- Sjekk kulelagrene i styre og krank: Ta dem fra hverandre, tørk, sett inn med fett og skru igjen.
- Hvis dette ikke gjøres, vil lagrene og de bevegelige delene stå og korrodere hele vinteren, noe som forkorter levetiden på sykkel betraktelig, og kan gi dyre reparasjoner.

Ved vintersykling:

- Vask sykkel grundig med jevne mellomrom. Uten dette vil saltet angripe viktige deler av sykkel!

ALT KAN REPARERES

MAGISKE VALNØTTER
FJERNER RIPER I TRE

Utstyr: valnøtt

KLART DU OGSÅ
KAN REPARERE
TELTSIANGA!

Utstyr: teip,
pinne, kniv

FIKS HODETELEFONENE

Utstyr: saks, kniv, loddetinn,
krympeslange, loddebolt

FJERN RIPER I
BRILLENE DINE

Utstyr: bilvoks,
pusseklut,
2 lo-frie kluter

VEDLIKEHOLD SKINNJAKKA

Utstyr: spenol, impregneringsspray

SLIK FIKSER DU HULL
I VÅNTETT STOFF

Utstyr: teip, lapp, lim

LA GLIDELÅSEN
LEVE LENGE

Utstyr: tannbørste,
stearin og tørkepapir

Har skoene gått langt, brillene sett mye,
er glidelåsen treg og jakka sliten? Har du riper,
hull og rifter? Fortvil ikke! Alt kan repareres.

ALLE KAN LAPPE SLANGER

Utstyr: lappesaker, pumpe

FØRNY MØBLENE DINE

Utstyr: pensel, maling

BYTT
SYKKELKJEDET
SELV

Utstyr: kjede,
kjedelås,
kjedekutter

RENS LP-PLATENE DINE

Utstyr: trelim,
pappkort

SLIK REPARERER DU
HULL I BUKSA DI

Utstyr: saks, stoffbit,
nål og tråd

HOLD KNIVENE SKARPE!

Utstyr: oppvaskmiddel, skjærpestål

HUSK Å PUSSE SKOENE DINE

Utstyr: skobørste,
skokrem, klut

Finn alle oppskriftene
og mange flere tips på:
www.tavarepaetduhar.no

Gjennom kampanjen

Ta vare på det du har ønsker
Naturvernforbundet å hjelpe
deg å ta vare på tingene dine.

Malin Jacob (27):

«Dette er nok noe av det sprøeste jeg har vært med på»

Da Malin Jacob regnet ut CO₂-utslippet sitt, skjønte den tidligere nestlederen i Natur og Ungdom at noe måtte gjøres.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Malin Jacob ligger på gulvet i et gammelt godshus. Det ligger et par briller og ei valnøtt ved siden av henne. Lent over henne står en mann og ser inn i et kamera. Ikke en helt vanlig dag på jobben, selv ikke for Malin Jacob. Det er ikke første gang hun er på fotoshoot. Hun har vært modell for Stormberg, Fretex og flere andre. Hun har seilt over Atlanteren, og nå er hun programleder i «Hvordan gjør de det» på Discovery Channel. Men det var først da hun sa ja til Natur & miljø, at hun fant seg selv liggende på et gulv ved siden av ei valnøtt. Hva i huleste gjør den nøtta der?

– Dette er nok noe av det sprøeste jeg har vært med på, sier Malin og smiler, der hun tålmodig ligger og ser opp i taket.

Ta vare på det du har

Natur & miljø har kledd henne opp med klær og ting som kan repareres for å lage en plakat til Naturvernforbundets prosjekt *Ta vare på det du har* (nedenfor). Delt på midten, med den ene halvdelen turklær og den andre urbant kledd. Akkurat som den moderne miljøverneren hun er, med en fot i byen og den andre godt plantet i naturen.

Malin var nestleder i Natur og Ungdom i 2009. Miljøengasjementet har fulgt henne hele livet, helt fra barndommen da hun vokste opp tre hundre meter fra havet, med skjærgården som tumleplass.

– Det er litt rart, men jeg føler meg faktisk tryggere på sjøen enn i skogen, sier Malin.

I 2014 satt hun opp sitt eget klimaregnskap, og resultatet ble ikke helt som forventet.

– Jeg trodde jeg levde ganske miljøvennlig, men der tok jeg feil, forteller Malin.

Det viste seg at hun slapp ut 14 tonn CO₂ i året. Det er nesten fire tonn mer enn den vanlige nordmann og mer enn dobbelt så mye som gjennomsnittet i verden. Noe måtte gjøres. Malin gikk grundig til verks og kom frem til fem tiltak. I 2015 skulle utslippene ned!

1. Ikke shoppe

– Jeg liker ikke å shoppe, så jeg tenkte at dette skal gå greit, men i februar gikk vinterskoene mine i stykker. Jeg måtte jo ha nye, så jeg kjøpte noen på en gjenbruksbutikk. Etter et par uker ble også de skoene ødelagt, forteller Malin.

Da var det så langt utpå vinteren at hun valgte å fryse seg gjennom de neste ukene til våren kom. Men hun fikk snart andre problemer. Baksene revnet og mobilen gikk i stykker. Å slutte å kjøpe ting viste seg å være vanskelig. Løsningen ble en treg mobil fra ei venninne og klesbyttekvelder med gode venner.

Malin Jacob, plakat *Ta vare på det du har*.

FJERN
RIPER I
BRILLEGLASSENE

Foto: Tor Bjarne Christensen

Malin Jacob på fotoshoot hos Eivind Stoud Platou for Naturvernforbundets prosjekt *Ta vare på det du har*.

2. Bli vegetarianer

– Dette var ikke så lett, for jeg elsker hamburgere. I begynnelsen drømte jeg om hamburgere om natta. Jeg tror ikke jeg fikk i meg nok proteiner. Det gikk bedre etterhvert. Jeg lærte meg å spise bønner og linser, forteller Malin.

3. Slutte å fly

Å slutte å fly var enda vanskeligere enn å gi avkall på hamburgere.

– De siste årene har jeg levd av å være eventyrer, og jeg elsker å reise. Det er det jeg bruker fritiden min på. Halvparten av CO₂-utslippet mitt kom fra fly. I 2014 var jeg på tre kontinenter, forteller Malin.

Hun greide det likevel, nesten. Og hun satt ikke stille i leiligheten. Hun tok tog og båt til Lofoten, dro langs norskekysten med seilbåt og var på mange turer i nærområdene. I 2014 var hun med og seilte til USA. Det ble laget en dokumentar fra turen, og da filmen skulle vises i London i fjor måtte hun fly for å rekke premieren.

4. Slutte å kjøre bil

– Dette gikk ganske greit. Jeg har ikke bil. Jeg går, sykler og kjører trikk, buss og tog. Men jeg fikk et problem da jeg var i Lofoten og skulle sitte på med dem jeg bodde hos. Jeg skulle jo ikke kjøre bil. Men så viste det seg at de fylte tanken med brukt frityrolje. Så da dro vi rundt og spredde deilig pommefrites-lukt etter oss.

5. Bruke mindre energi

– På dette området kunne jeg nok gjort mer. Jeg har blant annet planer om å kjøpe tidsbryter til ovnene mine, slik at jeg bare varmer opp når jeg er hjemme, forteller Malin.

Hun greide likevel å kutte mye i energiforbruket, om enn på en noe uventet måte.

– Det ble slutt med kjæresten min, så jeg flyttet inn i en mye mindre leilighet. På den måten fikk jeg jo halvert strømforbruket, forteller hun.

Og tiltakene fungerte. Hadde Malin Jacob

Malin Jacob, forside Natur & miljø 1-2016.

Foto: Eivind Stoud Platou

FIKS
HODETELEFONENE
SELV

vært et land, ville hun vært godt på vei mot en bærekraftig fremtid. I 2015 fikk hun utslippet ned i 6,5 tonn CO₂, mindre enn halvparten av året før. Det ville gitt trampeklapp på klimatoppmøtet i Paris. 6,5 tonn er like mye som gjennomsnittet i verden. Kan hver av oss slippe ut så mye i fremtiden? Kanskje ikke. Ifølge svenske forskere bør vi ikke slippe ut mer enn cirka to tonn hver. Men det er en god start.

– Jeg tror vi må ta ett skritt om gangen, så kommer vi frem til slutt, sier Malin.

Valnøtta

Fotoshooten går mot slutten. Plakatbildet er ferdig, og vi jobber med bildet til forsidens av Natur & miljø. Malin ligger altså der ved siden av ei valnøtt. Hva er det med den nøtta?

Jo, hvis du tar av skallet, så kan du bruke den til å fjerne riper på bord og benker av tre. Sånn at du ikke trenger å kjøpe nytt, men *tar vare på det du har*. Et lite utslippskutt, et lite skritt i riktig retning. Eller så kan du rett og slett spise den og ta vare på deg selv. Valnøtter inneholder nemlig omega 3, antioksidanter og viktige mineraler. Vel bekomme! ■

Husk at vi også tar imot hullede klær og tekstiler.

FRETEX

Fiks tingene dine på 1-2 -3

Foto: Mochikun, Flickr

Riper i brilleglasset kan virke skremmende og dyrt, men heldigvis finnes det noen lure triks du selv kan gjøre når skaden først har skjedd.

Utstyrsliste: bilvoks, pusseklut, 2 lo-frie kluter

Antatt tidsbruk: 5-10 minutter

1. Bruk en vanlig pusseklut for briller for å rengjøre brillene ordentlig før du setter i gang.

2. Bruk en lo-fri klut til å smøre bilvoks på området hvor det er riper i glasset. Bruk små sirkulære bevegelser inntil ripene forsvinner. Kan ta opp til 5 minutter.

3. Bruk lunkent vann for å skylle brillene og fjerne resterende voks. Tørk de så med en ren og lo-fri klut.

Noen riper kan være litt dypere og vanskeligere å få bort enn andre. I så tilfelle kan du gjenta disse stegene flere ganger helt til ripene forsvinner.

Foto: Moyan Brenn, Flickr

Valnøtter er effektivt for å fjerne riper i møbler og treverk.

Utstyrsliste: valnøtter uten skall

Antatt tidsbruk: 1-2 minutter

Alt du trenger for å fikse riper og skrammer i tremøblene er ei valnøtt! Når du gnir

valnøtta (uten skall) på møbelet frigjøres oljer som trekker inn i treverket og glatter ut ripene.

1. Gni valnøtta over ripene i treverket. Det er det hele!

Foto: Stella Dauer, Flickr

Av og til opplever man at glidelåsen på jakka, støvlettene eller bagen går i trege laget. Kanskje har den allerede begynt å sette seg fast fra tid til annen? Fortvil ikke, du kan ennå slippe å bytte den ut!

Utstyrsliste: nylonbørste (tannbørste), stearin eller bivoks og tørkepapir.

Antatt tidsbruk: 5 minutter

1. Gjør klar jakka, støvlettene, bagen eller

buksa som har en slitt glidelås. Om du kan, dra glidelåsen helt ned.

2. Bruk en tannbørste (eller en annen type nylonbørste) til å børste bort skitt og lort som kan ha lagt seg i glidelåsen. Børst også inni selve glideren.

3. Legg så litt tørkepapir på undersiden av glidelåsen før du smører inn stearin eller bivoks på begge sider av glidelåsen. Etter påsmøring tester du glidelåsen noen ganger for å varme opp stearin/voks, slik at det legger seg riktig i sporene.

Foto: Simon Evans, Flickr

Holder du skoene dine rene og pusser dem jevnlig, vil de vare mye lenger. Det er bra for føttene dine, lommeboka og miljøet.

Utstyrsliste: skobørste, skokrem, klut

Anslått tidsbruk: 5 minutter

1. Rens skoene. Gå over med børste og en fuktig klut.

2. Påfør et godt lag med skokrem i riktig

farge. La det trekke godt inn. Har du tid, kan du la det stå over natten.

3. Gå over skoene med en ren børste. Puss grundig for å fjerne overflødig skokrem og gjøre skoene blanke.

Tips: Ikke bruk skoene hver dag. Fotsvette tærer på dem og forkorter levetiden. En skolest i sedertre fjerner svette og bakterier og sørger for at skoene beholder formen

Medlemsbutikken

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og du støtter Naturvernforbundet!

BARBECO er et merke for brukervennlige og miljøvennlige grillprodukter. Deres målsetting er å gi forbruker mulighet for hyggelige grillmåltider og de leverer miljøvennlige alternativer til engangsgrill. Gjennom å bruke grillkull av kokosnøttskall utnytter de naturressurser som tidligere var avfall, og som ikke forurensar. BARBECO følger etiske standarder og retningslinjer i deres arbeid, og alle produkter testes og sertifiseres i henhold til internasjonale regelverk.

BarbEco flergangsgrill

BARBECO minigrill er en miljøvennlig flergangsgrill. Den er svært kompakt når den er pakket og kan enkelt få plass i en ryggsekk. Når den er åpnet har den samme grillflate som en vanlig engangsgrill. Grillristen er av emaljert stål og grillen leveres med varmebeskyttende matte som gjør at det er mulig å bruke den som bordgrill. Ute i naturen kan grillen benyttes uten å ødelegge gress eller svaberg. Etter bruk fraktes grillen i medfølgende bærevekke.

Ikke-medlem 160,-

BarbEco grillbriketter

BARBECO grillbriketter er miljøvennlige og laget av kokosnøttskall. De tennes uten tennvæske og med en god lighter vil de være antent i løpet av få sekunder. Etter mindre enn fem minutter er brikettene klare til bruk uten lukt eller røyk og holder grilltemperaturen i ca 2 timer. Brikettene er 100% nedbrytbare. Grillbrikettene er laget for BARBECO minigrill, men kan gjerne benyttes i andre typer griller.

Ikke-medlem 113,-

NATURKALENDEREN 2016

Naturglede!

Ikke-medlem 114,-

Naturvernforbundet

Naturkalenderen 2016

Naturvernforbundets tradisjonsrike kalender har i år temaet "Naturglede", og inneholder vinnerbildene fra vår jubileumsfotokonkurranse. Format: A4

Four Seasons bålrigg

Gjør det enkelt å lage mat eller koke kaffe på bål! Bålriggen er sammenleggbar, har en enkel mekanisme for å heve og senke kjettingen som man henger grillristen, kaffekjelen, kjelen etc. i. Grillristen er sammenleggbar og bena deles i 3 deler slik at den tar liten plass under transport/opplagring. Transporttrekk medfølger.

Ikke-medlem 500,-

Pølsegaffel i tre

Grillgaffel i tre, uttrekkbar. Lengde 66 cm.

Leveres i futteral med beltefeste, og med Naturvernforbundet sin logo på futteralet.

Ikke-medlem 110,-

Ikke-medlem 1049,-

Bergans Rondane dagstursekk

En lett dagstursekk på 30 liter. Utstyrt med praktiske rom og løsninger. Sekken har mange festepunkter, hoftebelte, avtakbar livrem, justerbar brystrem og høydejusterbare skulderremmer. Sekken veier 800 g og passer for brukere med en høyde mellom 155- 200 cm. Leveres med Naturvernforbundets logo trykket på front.

Sea to Summit, pakksekker

Tørsekk fra Sea To Summit fungerer som en "innerpose" i sekken, bagen etc. Kommer i tre størrelser. **4 liter:** medlem 155,- og ikke-medlem 180,- **8 liter:** medlem 179,- og ikke-medlem 208,- **13 liter:** medlem 209,- og ikke-medlem 242,50.

NB! Assorterte farger.

Ikke-medlem 498,-

Reisebag

Elegant og stilig bag i høy kvalitet. Stort hovedrom og frontlomme og to endelommer. To bærestropper og avtakbar skulderstropp. 30 års garanti. Format: 55 liter, høyde 30 cm x lengde 60 cm x dybde 30 cm. Vekt 1200 gram. Bagen leveres med Naturvernforbundet sin logo trykket på «lokket» av bagen.

Ikke-medlem 157,-

Lue i merino ull

Behagelig lue i merinoull levert med Naturvernforbundet sin logo som liten vevet etikett på siden av luen. One size.

Ikke-medlem 225,-

Eva Solo urtepotte

Den selvannende urtepotten gjør det enkelt å kunne ha friske krydderurter på kjøkkenet. Plantene får optimale vekstbetingelser ved hjelp av en nylontråd som ligger i bunn av potten, planten suger opp den mengde vann den trenger for å holde seg frisk og grønn. Format: Ø 11 cm

Ikke-medlem 299,-

Kopp med silikongrep og lokk

Produsert i 100 % biologisk nedbrytbart materiale (PLA) BPA-fri. Volum 350 ml. Leveres med Naturvernforbundet sin logo trykket på koppen. Koppen kan vaskes i oppvaskmaskin.

Ikke-medlem 315,-

Bruder Massey Ferguson Traktor

Traktoren er utstyrt med en styringsstang som man kan styre gjennom en skyvbar luke i traktortaket. Traktorens hjul er av gummi, og har et panser som kan åpnes og lukkes. Barn 3-9 år. Varen oppfyller EUs sikkerhetskrav. (Dybde 29,8 cm. Høyde 16,5 cm. Bredde 17,5 cm. (Tallene viser mål og vekt for emballasjen.)

Naturvernforbundet

Nr. 1 - 2016

BESTILL SELV PÅ WWW.NATURVERNButikken.no ELLER Fyll ut denne kupongen

Porto og ekspedisjonsgebyr på 95,- tilkommer ved bestilling.

Vennligst merk at kupongbestillinger vil forhånds-faktureres.

Faktura sendes per e-post om dette er oppgitt i feltet under, ellers per post.

VARER VIL IKKE BLI SENDT FØR FAKTURA ER REGISTRERT BETALT.

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST/TLF		

☐ Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)

ANTALL	VA RENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby. Kundetelefon: 64 98 05 10.

Ingen klimakutt fra ny minister

Klimaminister Vidar Helgesen mener at «klimate er den overordnede saken», men kan ikke love kutt i norske klimautslipp de neste årene. Vi møtte mannen som er klimaets og miljøets vokter i «en regjering hvor noen ikke er så opptatt av det», som hans forgjenger sa.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no
Foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Flere ble overrasket da Tine Sundtoft pakket sammen som statsråd etter klimatoppmøtet i Paris. Hun hadde hatt en høyt profilert rolle i noe så sjeldent som vellykkede, internasjonale klimaforhandlinger, og var i alle kanaler i to uker. Så var det slutt. Inn fra Regjeringens lønnskammer kom tidligere EU-minister Vidar Helgesen, en dresskledd, stillfaren, velformulert og avmålt jurist fra Høyre. Kan han bringe miljøkampen videre?

Konfliktminister

– Klimaspørsmålet er den største eksistensielle trusselen jorden og menneskeheten står overfor. Det er den overordnede saken. Men naturmangfold blir viktig, blant annet for å ivareta økosystemtjenestene i en bærekraftig og grønnere fremtid, sier Vidar Helgesen om sine fanesaker.

Han kommer rett fra en intens spørretime i Stortinget. Lunsjen må inntas snakkende.

Som EU-minister var Vidar Helgesen en som arbeidet mest i kulissene. Som klima- og miljøminister må han oftere fronte Regjeringens politikk. Sannsynligvis må han også oftere heve stemmen internt. Med oljeboring, veiutbygging, utbygging av vernede vassdrag, skyting av jerv i hi og aksjoner mot gruveavfallsdumping på agendaen, er han ansvarlig for en av de største konfliktområdene i norsk politikk.

Store aksjoner

Da Natur & miljø møtte Helgesen hadde aksjoner blokkert prøvetaking på Engebøfjellet ved Førdefjorden i to uker, for å hindre avfallsdumping i fjorden. Det var allerede en av de lengste, ulovlige miljøaksjonene i Norge noensinne. Tross aksjonene har Regjeringen stadfestet tillatelsen til gruvevirksomhet med avfallsdumping i Førdefjorden.

– Jeg verdsetter debatt og engasjement, men kan

Vidar Helgesen:

- Klima- og miljøminister fra desember 2015.
- Tidligere statsråd ved statsministerens kontor med ansvar for EU og EØS-saker
- Generalsekretær i IDEA i Stockholm 2005-2013
- Statssekretær i Utenriksdepartementet 2001-2005
- Spesialrådgiver i Røde Kors, Geneve 1998-2001
- Ledet Høyres EU-kampanje i 1994

ikke stille meg bak sivil ulydighet. Fagmyndighetene har her gjort en helhetsvurdering etter forurensningsloven, der både miljø og samfunnsnytte er vektlagt, sier Helgesen.

– Krever innsats

Sjøfuglene sliter. Totalbestanden i Norge er ned 30 prosent på bare ti år.

– Tallet er dessverre ikke særegent for sjøfugl. Vi ser en dramatisk nedgang i arts mangfold. Jeg leser nå «Den sjette utryddelsen» av Elizabeth Kolbert, og forklaringene er ikke alltid entydige og enkle. Men det kreves en helt annen innsats, sier Helgesen.

Rett før jul la han frem Regjeringens naturvernmelding.

– Jeg synes den står seg godt i forhold til våre internasjonale forpliktelser. Hvordan vi ligger an på enkeltområder kan variere, men den sparker i gang en kartlegging av hvilke krav vi skal stille til økosystemene. Hva er akseptabel påvirkning? spør Helgesen.

Verneplaner fortsatt viktig

Konfliktlinjene i miljøsaker går tvers gjennom Regjeringen. Olje- og energiminister Tord Lien varslet i fjor at «alle tilgjengelige fornybare energiresurser» skulle gjennomgå i forbindelse med energimeldingen, som skal komme senere i år. «Da er det naturlig også å gjøre en vurdering av verneplanene», sa Lien, til mil-

Tre kjappe:

■ – Er det noen natur- eller miljøsaker som får hjertet ditt til å dunke?

– Jeg er veldig opptatt av gode bymiljøer. Derfor har jeg en svakhet for kulturminner i byer, friluftsmuligheter og estetikk som gir trivsel for folk når de bor tettere.

■ – Tar du vare på det du har? Har du reparert noe?

– Jeg har reparert et skrivebord. Jeg klarte å ødelegge det ved montering. Det var fristende å kjøpe et nytt, men da reparerte jeg det faktisk. Jeg skal ikke si det ble vakkert, men jeg fikk plassert det på en måte som gjør at det ikke er synlig.

■ – Er du miljøvennlig i hverdagen?

– Jeg har bestilt meg el-bil, en E-Golf, og jeg melder meg nå inn i et bilkollektiv. Ellers begrenser jeg rødt kjøtt, både av miljø- og helsehensyn. Vi hadde forresten vegetarjulebord i Utenriksdepartementet i fjor. Du verden, så sterke reaksjoner det vakte!

– Jeg regner med at det var et feilsitat, sier Vidar Helgesen om at regjeringskollega Tord Lien vil vurdere vernet av alle vassdrag.

jøbevegelsens bestyrrelse. Helgesen virker også mildt overrasket.

– Har han sagt det? Jeg konstaterer at vi har verneplaner som viktige styringsdokumenter, som fortsatt vil være det. Jeg regner med at det var et feilsitat. Men nå kommer det en energimelding fra Regjeringen som avklarer dette, sier Helgesen.

– Må respektere konvensjoner

I vinter serverte NRK «hiuttak» av jerv i beste sendetid, til store reaksjoner. Hele jervekull skytes i hiet, for å holde bestanden nede.

– Jervebestanden ligger over målet. Det er gitt mulighet til ekstraordinære uttak i særlige tilfeller, utført av kvalifisert personell. Jeg har ingen problemer med å se at det vekker reaksjoner, men det kan være nødvendig, sier Helgesen.

I Stortingets spørretime samme dag hadde Helgesen fått spørsmål fra Senterpartiet, som ville få rovdyrtalet ned. Han kommenterer at Natur & miljø nok står på den andre siden.

– Jeg skal ikke si hvem jeg står nærmest. Men jeg er folkerettsjurist, og veldig opptatt

av at vi må respektere internasjonale konvensjoner.

Kan ikke garantere kutt

Helgesen skal følge opp Paris-avtalen. Tidligere klimadelegasjonsmedlem Bård Lahn har sagt at det viktigste resultatet er at ansvaret for klimakutt er lagt til enkeltnasjoner. Vi kan ikke lenger fortsette med høye utslipp, og vente på en avtale som skal rydde opp.

– Jeg er enig med Lahns vurdering. Sammen med at klimamålene skal oppjusteres hvert femte år. Men dette var måten man kunne få til en avtale på.

– Hva gjør Norge for å nærme seg utslippskutt?

– Vi har hatt reduksjoner på flere sektorer, og økning på andre, blant annet transport og olje/gass. Utslippene ville vært høyere uten de tiltakene som er gjennomført. Tidligere beslutninger gjør at jeg ikke kan garantere noe for de neste to årene. Vi vet at 2020-målene blir krevende, og at hvis vi ikke når dem blir 2030-målene enda vanskeligere. Vi vil måtte ta betydelige kutt i Norge, tross samarbeidsavtalen med EU, sier Helgesen.

Kommunikasjon med fugler

Helgesens mest berømte utspill kom i VG. En del av fuglerike Åkersvika ved Hamar blir avvernet for å bygge ny E6. Et erstatningsområde vernes ved Lillestrøm, 100 kilometer lenger sør. Hvordan skal fuglene få vite det?

«Jeg har sagt det internt i departementet: Noe ansvar må fuglene ta selv. Vi kan ikke sy puter under vingene deres», sa Helgesen lattermildt til VG.

– Det var veldig vanskelig å holde seg alvorlig da VG spurte «Hvordan skal dere kommunisere dette til fuglene?», mens jeg sto i kø til «Disney on Ice» i Oslo Spektrum på fredag ettermiddag. Jeg hadde ventet sterkere reaksjoner, men tror de fleste skjønnte det var en spøk, sier Helgesen.

Å bygge ut motorveier gjennom viktige våtmarksområder beskriver Helgesen som «ingen ønskesituasjon». Men:

– Jeg tror ikke vi klarer å kvitte oss med den typen dilemmaer. ■

La naturen gå i arv!

I over hundre år har Naturvernforbundet vist at naturvern nytter. Uten din støtte hadde naturen vært fattigere, elvene tørrere, skogene mindre, forurensningen større og løsningene lengre unna.

Som fastgiver bidrar du til langsiktig arbeid for natur og klima.

SMS med **NATURVENN** til **2377**
Vi sender deg (gratis) informasjon i posten

Foto: Bård Løken, Kjørungøy

Gi et valgfritt fast beløp i måneden! Fyll ut skjema nedenfor og send inn.

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Jal! Jeg vil bli Naturvenn (fast giver):

Fyll ut hvite felter. Vennligst bruk blokkbokstaver.

Mottaker:

Norges Naturvernforbund

Mottakers konto:

7874 05 56025

Belast mitt konto nr:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

KID:

(fylles ut av oss)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

☐ Jeg ønsker ikke varsel i forkant av hver betaling.

Jeg ønsker at min konto bli trukket hver måned med:

☐ 125 kr

☐ annet beløp:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Beløpsgrense pr trekk:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Beløpsgrense pr trekk kreves av Finansavtaleloven. Hvis beløpsgrense ikke fylles ut, vil den bli satt til 800,- pr trekk. Du vil ikke bli trukket som avtal.

Sted, dato og underskrift

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Kupongen sendes med svarende avtale eller til:
Naturvernforbundet, Mariboesgate 8, 0183 OSLO

Avtale Giro

Personopplysninger

Navn:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Adresse:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Postnr:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sted:

Telefon:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Epost:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Personnummer

11 siffer*:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Naturvernforbundet

*Oppgi personnummer dersom du ønsker skattefradrag for gaver som årlig utgjør mellom 500 og 12000 kr. Vi vil rapportere støtten til Skattedirektoratet. I januar/februar vil du få tilsendt en bekreftelse på innberettet beløp, og beløpet kommer på selvangivelsen.

SPØR OSS OM NATUR OG MILJØ!

Lurer du på noe som omhandler natur- eller miljø? Send ditt spørsmål, helst så kort som mulig, til redaksjonen@naturvernforbundet.no innen 27. mai 2016. Merk e-posten med «Spør oss» i emnefeltet. Du kan også sende brev med spørsmål til **Natur & miljø, Mariboes gate 8, 0183 Oslo.** Merk konvolutten «Spør oss». Vi finner svaret for deg.

Jeg lurer på hvor jeg kunne fått tak i miljøvennlig tømmer om jeg skulle bygd meg et hus.

Når skogsertifiseringen er så dårlig at ingen av miljøorganisasjonene går god for den, hva skal man velge da?

Trude Myhre
Oslo

Hei, Trude.

Beklager, men her finnes det dessverre ingen fullgode miljøvennlige tømmerprodukter.

Skogsertifiseringen i Norge tilfredsstiller ikke minimumskravene til et miljømessig godt skogbruk. Skoglovens miljøkrav er svake og definert av skogeierne, gjennom at næringens egendefinerte sertifiseringskrav (Norsk PEFC Skogstandard) er gjort til gjeldende miljøforskrift.

Tømmer er i utgangspunktet et miljøvennlig produkt, men norske hogst- og skogforvaltningskrav er for svake og knyttet til for dårlige sertifiseringsrutiner. Noen hogster er også i strid med reglene. De siste ti årene er minst 1100 biologisk viktige områder, som ikke skal hogges, ødelagt av hogst. Det er nylig dokumentert at hogst står for 89 prosent av skadelige inngrep i registrerte verdifulle naturtyper i Sør-Trøndelag. For

Foto: Jostein Lorås

Holmvassdalen i Nordland er et av områdene der det var foreslått hogst, men som ble vernet. Andre verdifulle skogområder er imidlertid utsatt.

naturtypen kystregnskog, som Norge har et internasjonalt ansvar for, var det hogd innenfor 41 prosent av de registrerte områdene. Slike hogster skader verdifull natur, truer artsmangfoldet og kan bidra til utrydding av arter. Tømmerproduktene fra slike hogster ligger ute på samme marked og er sertifisert og merket med PEFC-stempel. Kjøper du PEFC-merket tømmer til huset ditt risikerer du at dette kan komme fra rasert norsk regnskog eller fra andre biologisk verdifulle skoger.

FSC er den ordningen og miljømerkingen som best sikrer miljøvennlig hogst og som tar best hensyn til natur og artsmangfold. Vi anbefaler at du bygger hus av FSC-merket tømmer fra Sverige eller andre land som har nasjonalt godkjente FSC-sertifiseringsstandarder. Norsk skognæring har dessverre ikke villet utvikle en nasjonal FSC-standard for Norge, så du kan ikke få kjøpt norsk tømmer med den beste miljøforsikringen.

Arnodd Håpnæs,
fagleder for naturmangfold, Naturvernforbundet

Naturvernforbundet
Svarsending 0362
0090 Oslo

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Line fiksa det!

Line Storvoll Strømseth har «fiksa det» og er vinner av første runde i Naturvernforbundets fiksekonkurranse.

– Vi hadde et gammelt slitent bord og en benk stående på verandaen. Begge er laget i smijern og tre og trengte en grundig overhaling.

Både benk og bord ble skrapet og pusset før jeg kunne starte med malingen. Maling fant jeg i kjelleren hos pappa. Det var rester fra da han malte vinduene på huset for en god del år siden, men den funkete like fint fortsatt. Jernet måtte grunnes med en maling som skulle hindre rustdannelse, før jeg kunne male hvitt. Når to strøk hvit maling var lagt og tørket var benken blitt så fin at jeg følte den trengte nye puter. Jeg kjøpte innleggsputer og en liten skumgummimadrass som jeg skar til så den passet benken. Trekk til madrassen ble sydd av et gammelt dynetrekk, og putetrekk av gamle slitte dongeribukser med oppskrift fra bloggen til Jenny Skavlan.

Jeg er svært fornøyd med resultatet! Det var mye jobb, men tanken på arbeidet som er lagt ned gjør det ekstra deilig å roe helt ned på den nye benken. Samtidig sparte jeg både lommeboka og miljøet, og det er alltid et pluss.

Line Storvoll Strømseth,
Tromsø

Før

Slik så det ut før.

Etter

Se hvor fine benken og bordet ble!

Bli med i fiksekonkurranse!

Har du reparert, pusset opp eller fikset noe som var ødelagt eller utgått på dato? Send oss et bilde og bli med i konkurransen!

I forbindelse med kampanjen *Ta vare på det du har* arrangerer Naturvernforbundet konkurransen Fiksa det! Send oss bilder av noe du har reparert, pusset opp eller fikset. Klær, møbler, sko, sykler eller bålpanner – noe som var ødelagt/utgått på dato og som er satt i stand for videre bruk.

I hvert nummer av Natur & miljø kåres en vinner. På slutten av året kåres «Årets fikser» blant de tidligere vinnerene. «Årets fikser» får Naturvernforbundets spesiallagde fikse-sett, med utstyret du trenger til å ta vare på det du har.

Slik kan du delta

■ Send ett eller flere bilder av det du har fikset i jpg/png-format til tavarepa@naturvernforbundet.no.

■ Har du bilde av hvordan tingen så ut før, vil vi gjerne ha det også.

■ Skriv noen få linjer om hvordan du gjorde det og hva du synes om resultatet.

■ Skriv «fiksa det!» i emnefeltet.

■ Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.

■ I siste nummer av Natur & miljø i 2016 kårer vi «Årets fikser».

Vokter Tsjekkias omstridte gauper

9/15/2015

Gaupe fotografert av viltkamerane i Šumava-fjellene.

Hver måned reiser Josefa Volfová fem timer med buss og tog, går åtte timer i skogen og reiser fem timer tilbake igjen. Alt for å overvåke gaupebestanden i skogområdene rundt Šumava nasjonalpark sørvest i Tsjekkia.

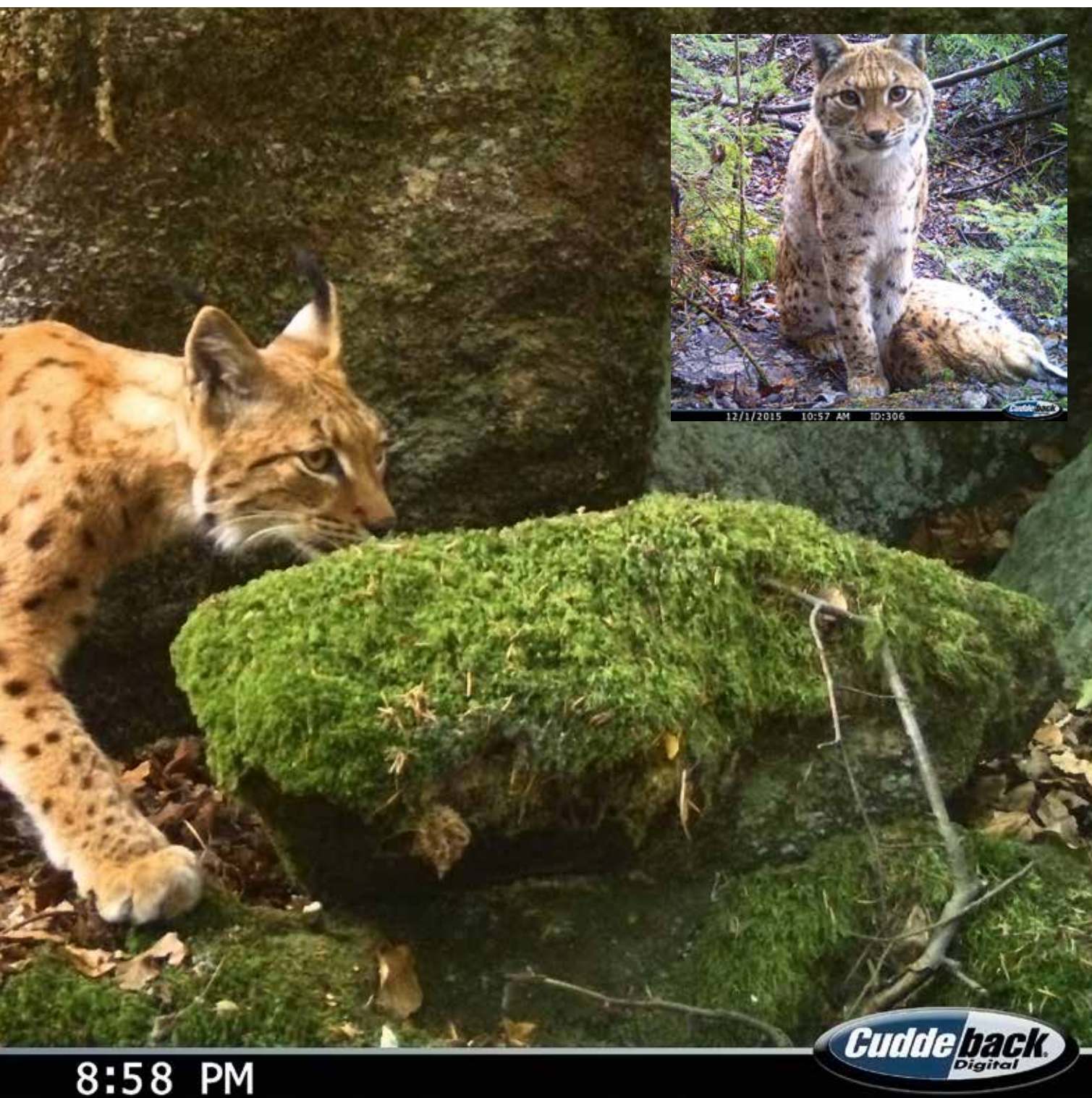
Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Setter du en passerspiss midt i kontinental-Europa, finner du Šumava nasjonalpark. I disse skogkledte fjellområdene bor i overkant av 50 gauper, og lokale naturvernere gjør en stor innsats for å holde popu-

lasjonen oppe. Natur & miljø ble med Hnutí Duha, Naturvernforbundets partnerorganisasjon, på tur.

– Kom! La oss se om vi finner noen gauper!

Snøen henger tungt i trærne i de tsjekkiske skogene i januar. Julestemningen er på plass, en liten måned for sent. Natur & miljø skal være med Lukáš Kala og Josefa Volfová fra den tsjekkiske miljøorga-

nisasjonen Hnutí Duha på gaupeoppsyn. Skogen i Šumava-fjellene, Böhmerwald på tysk, har en relativt tett gaupebestand. Området er nasjonalpark, med et landskapsvernområde rundt. Gjennom nasjonalpark-skogene humper det et minitog annenhver time, som har tatt oss til et pensjonat i nærheten av den lille byen Volary.

Vestligste kontinentalgaupe

Bortsett fra en relativt svak bestand i grensetraktene mellom Frankrike og Sveits er gaupebestanden i Šumava kontinental-Europas vestligste. Lenger øst, i Karpatene, finnes det større bestander, og før cirka 1850 var gaupa ganske vanlig i det meste av kontinental-Europa. Bestanden i Šumava var utryddet, men på

1980-tallet ble den reintrodusert. Men det er mye strid om området, både når det gjelder rovdyr og skogvern. Politikere og næringsdrivende har gitt naturvernerne motstand, innimellom med ufine metoder. Området forblir vernet, men i 2011 tilspisset situasjonen seg. Omstridt hogst gjorde at Hnutí Duha gikk til ulovlige aksjoner for å blokkere arbeidet.

Langtur for naturoppsyn

Kala og Volfová arbeider egentlig i byen Brno, fire timer leger øst i landet. Men en gang i måneden reiser Volfová til området rundt Šumava-fjellene for å kartlegge gaupebestanden. Organisasjonen har flere kamerafeller som tar bilder av alt som rører seg i skogen. Tsjekkia har også et statlig naturoppsyn, men de

Foto: Øvind Fredriksson

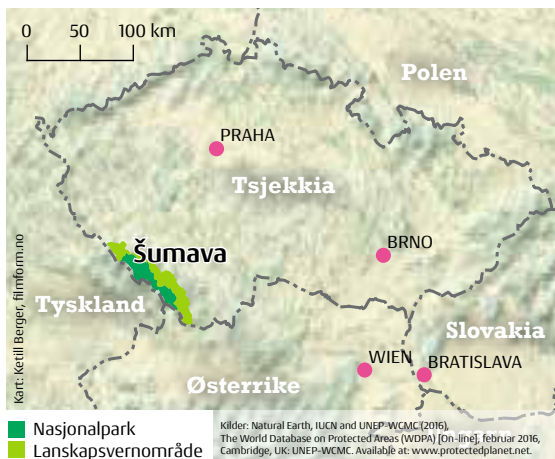
Josefa Volfová er gaupe-
nes vokter i skogene sør-
vest i Tsjekkia.

arbeider bare inne i selve verneområdet. De gjør for
tiden en god jobb, forklarer Volfová, men gjør ingen-
ting for å kartlegge dyrelivet i området rundt. Det gjør
imidertid Volfová og Hnutí Duha.

– Rovdyrene i dette området er utsatt for krypsky-
ting. En velfungerende natur trenger også rovdyr, og
det er viktig å holde oppsyn med bestanden, sier hun.

Spørsmål

Hun har ikke bil eller førerkort. Reisen fra Brno til
Šumava går med tog, og i fjellene går hun. En fast runde
innom kamerafellene, en gang i måneden, med bærbar
pc som hun laster opp bil-
dene til. Men denne måne-
den er turen spesiell. Det
har akkurat kommet spør-
snø, så det kan også hende
vi er heldige nok til å få
sett gaupepor. Og interes-
sen for prosjektet er stor,
så Volfová og Kala har med
seg Natur & miljø, tre akti-
vister fra Naturvernfor-
bundet og et helt tv-team
fra den tsjekkiske versjo-
nen av NRK. Gaupevok-
terne skal på tv.

Fakta: Gaupe i Europa

- Eurasisk gaupe (*Lynx lynx*) levde tidligere i det meste av Europa.
- Er utryddet i de vestlige delene av Europa.
- To hovedleveområder: Norden (i overkant av 5000 dyr, cirka 350 av disse i Norge) og Karpatene (rundt 3000 dyr, 2000 av disse i Romania).
- Tsjekkia: Utdødd rundt 1900, reintrodusert i 1981-1989. Rundt 50 dyr lever i Šumava nasjonalpark, rundt 100 dyr totalt i landet.

Tv-team i gaupeterreng

Vi kjører til Libín-området i utkanten av Šumava-
fjellene, utenfor nasjonalparken. Det er brede veier og
stier inn i området, noe som gjør gaupene enda mer
sårbare, forklarer Volfová.

– Det er en sterk jaktkultur i Tsjekkia, og mange av
jegerne er motstandere av rovdryene. Krypskyting
forekommer, sier hun.

Vi går opp mot toppen av fjellet, der gaupevokterne
har en av sine kamerafeller. Tv-teamet strever med stort
kamera, stativ og utstyr, og er ikke like praktisk antruk-
ket som sine friluftskilder. Men vi kommer opp, finner
viltkameraet, og Volfová putter minnekortet i sin pc.

– Her er det en mus, der er en hare, der er et menneske, og... ingen gaupe.

Utforterreng

Men hun har flere viltkameraer på andre siden av fjellet. Et par timers gange fra de første, gjennom en liten landsby, over jorder, bort skogsstier og skogsveier. Volfová stanser, samler gaupehår til analyse og ser etter livstegn. Til slutt må vi opp en bakke som, etter fem timers tur, kan få Vestlandet til å bli misunnelig.

– Her skal det bygges en alpinbakke, forklarer Volfová.

Det er ikke mange steder i Tsjekkia som er like bratt som der. Utbyggingen vil ødelegge leveområdet for gaupene, og Volfová og Kala vil bruke gaupekartleggingen som argument for å flytte eller stoppe utbyggingen.

– Men det er ikke lett, når både sportsfolket og jegerne er mot oss.

Motorsykkel på viltkamera

– Bare 150 meter til nå, maner Volfová. Naturvernere og journalister strever seg opp bakken. Men det stakars tv-teamet, med alt utstyret, har det nok verst. På toppen finner vi kamerafellene.

– Dette er noen av de beste viltkameraene vi har. Her er det oftest gaupebilder, smiler Volfová før hun setter kortet i maskinen.

– Der er det villsvin, her er et rådyr, det er en mann på motorsykkel, her er en hjort, det var en hund..., forklarer Volfová.

Siste bilde er av en hund i bånd. Ingen gauper hadde tatt seg bryet. I tillegg har snøen dekket linsen, så de siste bildene er bare snø.

Livet i en gaupefamilie

Gaupespirene glimrer også med sitt fravær. Spor etter hjort og hunder er det mange av, men ellers er det ikke så mye eksotisk å finne. Nedenfor en liten landsby er det en togstasjon, der det etter en stund skal komme et tog som tar oss i nærheten av pensjonatet. På kvelden viser Volfová noen av filmene og bildene hun har fanget i kamerafellene tidligere.

– En gang var det en gaupefamilie med mor og tre unger som la seg til rett foran et viltkamera. Vi fikk mange lange, gode opptak som viser livet i en gaupefamilie, smiler hun, og viser filmer av sovende, lekende, spisende og kosende gauper.

Flere av filmene og bildene er ganske nye, fra i høst og vinter før snøen kom. Volfová tror gaupene har det bra, men:

– Jeg håper jeg får nye bilder av dem neste gang. ■

Volfová sjekker nok et viltkamera, mens naturvernere og tv-team følger spent med.

Foto: Kristian S. Aas

Toget gjennom Šumava nasjonalpark er en enkel, liten motorvogn. Fort går det ikke!

Tar vare på skogen i byen

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) har fingrene sine borti mange saker. Veiutbygginger, boligfelt, forurensning, artsvern, sykling og avfall. Men de har en stor signatursak, der Naturvernforbundet i årevis har vært den største pådriveren: bevaring av markaområdene. Nå intensiveres kampen mot naturskadelig hogst.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Det leveres melding på alle hogster som skal gjennomføres i Oslomarka. Vi kontrollerer at natur- og friluftsinnteresser blir ivarettatt. Alle hogstmeldinger blir nå behandlet i et dataverktøy som hjelper oss å finne ut hvilke hogster som er kontroversielle ut fra natur-, miljø- og friluftshensyn, forteller Thomas Krogh. Han er prosjektleder for skogvern og hogst i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, og er ansvarlig for å løfte kampen for en mer miljøriktig forvaltning av skogen i markaområdene rundt Oslo. En kamp som fylkeslaget har drevet med i nærmere hundre år.

Verneforslag fra 1902 til i dag

Ifølge NOAs egen jubileumbok, «Naturglede og kamp i hundre år» som ble utgitt i forbindelse med jubileet i 2014, har det vært arbeidet med vern av markaområdene i og rundt Oslo siden tidlig på 1900-tallet. Deler av skogene ved Frognerseteren ble foreslått vernet allerede i 1902, og det første skogverneområdet, Karlshaug i Hakadal, ble vernet i 1922. Aksjoner og protester mot bygging av veier til Spålen og Katnosa i nordre deler av Marka i 1970 og 1971 aktualiserte spørsmålet om vern. Men det store oppsvinget for

Foto: Kristian Skjellum Aas

Leder Gjermond Andersen i NOA der han trives best: på miljøfestival i Nordmarka.

markavernet i NOA kom etter et seminar på Skullerudstua i Oslo 2. september 1986. Med utgangspunkt i de fremmøtte ble det dannet en ny markagruppe.

Siste sjanse for skog

Et verneforslag for markaområder ble sendt på høring i 1989, og markagruppa i Naturvernforbundet leverte et stort og gjennomarbeidet innspill sammen med Oslo og Omegn Turistforening. Men da verneprosessen ble bremsert av Miljøverndepartementet i 1991, tok en gjeng ferske biologer tilknyttet NOA skjeen i egen hånd, og startet omfattende faglige utredninger av verneverdier i Marka. Prosjektet «Siste Sjanse» gjorde registreringer som senere ble brukt som grunnlag til å plukke ut hvilke områder som ble vernet.

Eventyrskoger

På 2000-tallet startet NOA registrering av eventyrskoger. Dette skulle være skogsområder som gir en særegen opplevelse å gå i. Etter at markaloven ble vedtatt i 2009, ble det også mulig å verne områder med friluftsliv som begrunnelse. I 2013 ble fire områder vernet for å ta vare på friluftslivsverdiene.

– Det har blitt mer lydhørhet for friluftsinnteresser, men det er fortsatt rødlistearter som er nøkkelen for å stanse hogst, forklarer Krogh.

Han ønsker å endre driftsform på hogsten i marka fra flatehogst til plukkhogst, og å verne spesielt verdifulle områder, både de som har friluftsverdier og naturverdier.

Kurs i mothogst

Nå har NOA startet kurs i behandling av hogstmeldinger. De vil prøve å få med interesserte fra andre deler av landet på kursene.

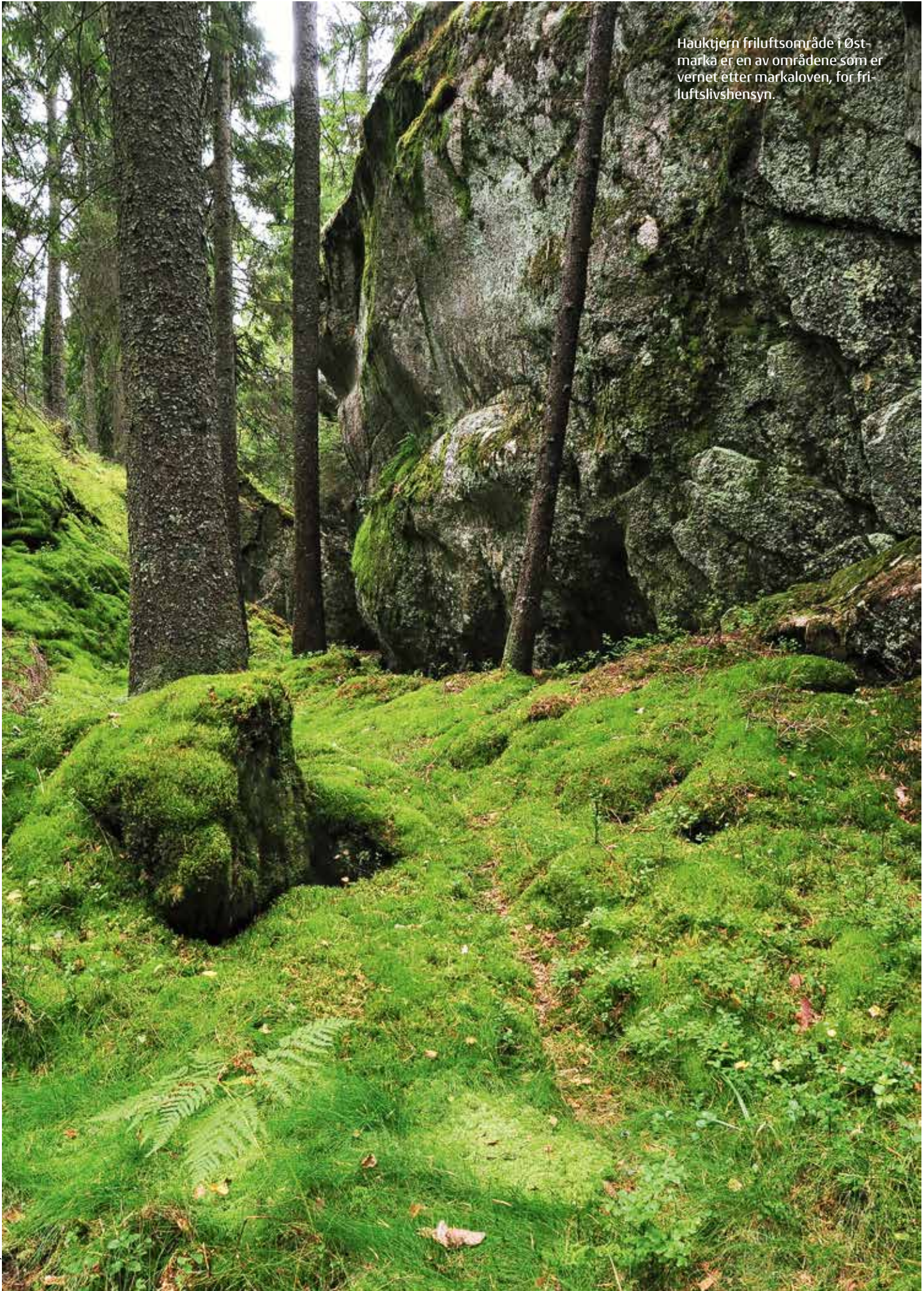
– Behandling av hogstmeldinger krever innsikt, og vi inviterer de som vil arbeide med dette. Det virker som om det er interesse for å jobbe med bymarker også andre steder, så vi håper på interesse også fra andre steder i landet, sier Krogh.

Mer systematisk

– Alle hogstmeldinger har vært gått gjennom de siste 15-20 årene, der vår lokalkunnskap har vært avgjørende for hvilke saker vi har klaget inn. Nå gjør vi dette mye mer systematisk, gjennom et dataverktøy, forklarer Gjermond Andersen, leder i NOA og mangeårig marksforkjemper.

Da markaloven ble vedtatt i 2009 påla Stortinget at markaforskriften, som regulerer hogsten i marka, skulle endres så den ble i tråd med den nye loven. Det har ikke skjedd.

– Det er sju år siden, og vi venter fortsatt, sier Andersen. ■

Hauktjern friluftsområde i Østmarka er en av områdene som er vernet etter markaloven, for friluftslivshensyn.

Bedre sykkelparkering ved t-banestasjoner er en av kravene fra NOA. Her ved Bøler stasjon er det ikke tilrettelagt.

Foto: Indvild Melvær Hanssen

Foto: Kjersti Album

Oslo på to hjul

Sykkelen har fått en sentral plass i arbeidet til Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA). En egen sykkelkoordinator er på plass, lokallag arbeider med sykkelpolitikk og byen har fått en byregjering som vil prioritere sykkelen.

Ingvild Melvær Hanssen og resten av Naturvernforbundet Oslo Sør arrangerte «Sykkel for bane» da den lokale t-banelinjen stengte for ombygging.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Egne sykkelveier langs hovedtraséene, adskilt fra både bilvei og gangvei. Kryssende trafikk skal ha vikeplikt for sykler. Sykkelfelt må merkes gjennom kryss og rundkjøringer. Egne trafikklys for syklende. Busser skal ikke måtte krysse sykkelfelt for å stoppe på holdeplasser. Ingen parke-

ringsplasser på innsiden av sykkelveier. NOA har laget en sykkelveistandard som vil kunne gjøre hovedstaden til en by på to hjul.

Ny koordinator

Fylkeslaget har nylig ansatt Kristin Hildre Rørvik som sykkelkoordinator. Hun ønsker et kraftig oppsving i sykkelveistandarden, transportsyklar på veiene og god vinterbrøyting av sykkelveier.

– Oslo er ikke en perfekt sykkelby ennå, men avstandene er så korte at man kommer kjapt frem de fleste steder på sykkel. Vi ønsker å få flere opp på sykkelsetet, slik at de selv kan oppleve at sykling er gøy, sier Rørvik.

Sykkel for bane, quiz og vårpuss

Naturvernforbundet Oslo Sør arbeider for at det skal bli bedre å sykle i bydelene de dekker: Østensjø, Nordstrand og Søndre Nordstrand.

– Vi har levert høringssvar til sykkelplanen for Oslo, og foreslått nye sykkelveier i våre bydeler. Vi jobber også med å presentere disse for bydelsutvalgene. Samtidig var vi ute da Østensjøbanen stengte for ombygging, og arrangerte «sykkel for bane» fra Bøler til sentrum. Vi har hatt vårpuss av sykler sammen med Miljøagentene og sykkelquiz, og håper å få til flere aktiviteter senere. Vi vil gjøre det enda mer gøy å sykle, forteller Ingvild Melvær Hanssen i Naturvernforbundet Oslo Sør.

Sykkelparkering og brøyting

Hun håper fremover å få til bedre og tryggere sykkelveier til bydelens skoler, samt at skolene skal legge bedre til rette for sykling. Sykkelparkering ved butikker, kjøpesentre, svømme- og idrettshaller og t-banestasjoner står også på lista.

– Vi merker nå at vinterbrøytinga har blitt mye bedre. Flere vintersykler, og etter at Brynstunnelen på Ring 3/E6 ble delvis stengt for vedlikehold doblet antallet syklist forbi tunnelen seg, sier Hanssen.

Hanssen har også et tips til andre som vil jobbe med sykkel.

– Skriv høringsuttalelser til sykkelplaner og andre transportplaner, men ikke stopp der! Følg opp dine synspunkter for politikere og andre, hold arrangementer og gjør sykkel synlig. Du får gjennomslag av å jobbe utadrettet og følge opp uttalelsene, sier Hanssen. ■

Aktivisten

Navn: Bjørg Petra Brekke

Verv: Leder, Naturvernforbundet i Bærum

– *Hvordan ble du miljøengasjert?*

– Jeg tror jeg kanskje alltid har vært det. Jeg ble med i Naturvernforbundet etter at jeg skrev et leserinnlegg i Budstikka som Finn Otto Kvillum så. «Hvorfor melder du deg ikke inn, du er jo enig med alt vi står for», sa han. Så meldte jeg meg inn.

Innlegget handlet om et lite område i nabolaget mitt i Bærum, der speidere hadde et lite hus, det var noen trær og en ballbane. Mange brukte området til lek. Så kom det planer om å bygge en kjempebarnehage på området. Hele nabolaget reiste seg i protest, og jeg skrev i Budstikka om dette. I vår del av Bærum finnes det lite grønne fellesarealer i nabolagene. Det er et knapphetsgode.

– *Har du en hjertesak?*

– Min hjertesak er at naturen er essensiell for folkehelsen. For meg går det hånd i hånd. Folkehelse er viktig for meg, og naturvern går inn i det.

– *Har du en miljøseier du er stolt av?*

– Vi har ingen strålende seier, men jeg tror det er mindre som er nedbygd enn det ville ha vært ellers, på grunn av oss. At Bærums høyrepolitikere skulle snakke om viktigheten av buss og kollektivtrafikk trodde jeg aldri jeg skulle oppleve. Høyre og Arbeiderpartiet snakker også om jordvern nå, så det er en bevegelse i riktig retning.

– *Hvem er din miljøhelt?*

– Alle de som står på og jobber i det små for naturen og miljøet. De som jobber dag ut og dag inn for å vekke opinionen. Jeg har mange helter, ingen nevnt, ingen glemt. Naturvernforbundet har mange medlemmer som ikke sier noe i det daglige, men er med på å gi legitimitet og tyngde til oss aktive.

– *Har du et turforslag?*

– Å ja, jeg har mange turer jeg virkelig elsker! En av dem er turen fra Isi, nær Skui i Bærum, med start ved Engebråtan. Deretter går du stien vestover opp til Rognlia, og så langs kan- ten, og stien nedover til Kjaglidalen. Da kom-

Foto: Naturvernforbundet

mer du ned til Nordre Kjaglia, ned Kjaglielva og tilbake til Engebråtan langs fjellet. En veldig fin, og mindre kjent tur med nydelig utsikt vestover.

– *Hvem vil du gi en rose?*

– Det må bli Maren Esmark. Hun er så ufattelig positiv, flink og klar i sin tale.

– *Hvem kunne hatt godt av ei uke i villmarka?*

– Å, det er mange! Hele Fremskrittspartiet, for eksempel. Hver for seg, da.

– *Hva burde Naturvernforbundet jobbe mer med?*

– Det er å få mer av forvaltningen av felles naturverdier over på et høyere nivå. Kommunnene kan ikke bli overlatt forvaltningen av viktige, felles naturverdier. Det blir for små forhold.

– *Hva burde Natur & miljø skrive mer om?*

– Jo, det skal jeg si deg! Dere burde sette fingeren på fiskeoppdrett. Hvor kommer foret fra? Overfiske av forfisk? All soyaen i foret de spiser? Hva med forsøplingen av fjorder? Antibiotikabruken? Begroing og næringstilførsel? Spredning av lakselus og andre sykdommer som går utover villfisk? Er dette bærekraftig? Hva koster egentlig fiskeoppdrett oss? Jeg vil ha belyst om oppdrettsnæringen egentlig er gunstig for Norge, med både fordeler og ulemper.

Ser du de enorme mulighetene i dette bildet?

Bølgekraft - et nytt, norsk og miljøvennlig industrieventyr DU kan ta del i.

Det norske energiselskapet Ocean Energy er en pioner i arbeidet med å sikre tilgang til det som kan bli en av fremtidens viktigste energikilder: Bølgekraft. Nå har vanlige små-sparere og investorer mulighet til å ta del i utviklingen av et spennende industrieventyr – med en grønn og bærekraftig profil!

Utnyttelse av bølgekraft har til nå vært sterkt begrenset av én stor hindring: Nemlig havari under periodene med ekstremvær til havs. Men selskapet Ocean Energy har de siste årene utviklet og fått patentert en løsning som vil løse dette problemet.

Slik fungerer det:

Med «The Storm Buoy», stormbøyen, kan et bølgekraftverk motstå de enorme naturkreftene som inntreffer under uvær og stormer på havet uten at anlegget er unødvendig overdimensjonert. Det skjer ved at den flytende delen av kraftverket senkes under vann ved ekstremsituasjoner, og dermed «rir været av». Selve generatoren er trygt plassert på havbunnen. «The Storm Buoy» utvikles i samar-

beid med Universitetsmiljøet i Trondheim og det maritime kompetanse-clusteret på Nordvestlandet. Prosjektet er grundig evaluert og støttes av Innovasjon Norge, og nominert til DNBs Innovasjonspris.

Vil du ta del i det som kan bli et nytt, norsk industrieventyr?

Det ligger et enormt marked i utviklingen av nye og bærekraftige energikilder. Norske myndigheter har tro på «The Storm Buoy», og ca. 50 % av prosjektet er allerede finansiert gjennom statlige Innovasjon Norge m.fl. I tillegg er en rekke andre, private og halvoffentlige investorer med. Nå kan også du få din andel av den videre utviklingen. Vi inviterer til en

«folkeemisjon», der alle nordmenn kan kjøpe seg inn i selskapet, med små eller større andeler. Det handler både om å gjøre en investering, og om å bidra til utviklingen av grønn energi for fremtiden. Vil du gripe muligheten?

Les mer om prosjektet, besøk hjemme-siden på

www.ocean-energy.no

Motta komplett informasjon ved å sende henvendelse til E-mail:

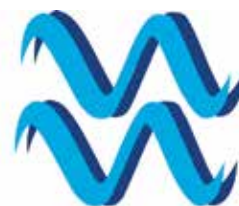
oce@oce.as

Eller kontakt vår telefon for komplett informasjon på: **88 00 30 40**

www.ocean-energy.no

Den unike overflateenheten
«The Storm Buoy»

JA, DETTE ER FREMTIDEN OG DET VIL JEG VÆRE MED PÅ, SEND KOMPLETT INFORMASJON TIL:

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

TLF./MAIL:

Adressate betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

Natur&Miljø

Ocean Energy AS
Svarsending 8636
0097 Oslo

600 på konferanse om klimajobber

I februar ble konferansen «Broen til framtiden» arrangert i Oslo for tredje gang. Konferansen er et samarbeid mellom miljøbevegelse, kirke, forskere og fagbevegelse for å inspirere til en grønn omstilling av norsk arbeidsliv. 600 deltakere fikk høre fremtidsvyer og grønne planer for fremvekst av klimajobber.

Statsminister
Erna Solberg.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
og TOR BJARNE CHRISTENSEN
ka@naturvernforbundet.no
tbc@naturvernforbundet.no

Klimaavtalen fra Paris var bakteppet for årets Broen til Framtiden-konferanse. Inn lederne virket enige om at målene som ble vedtatt i Paris er viktige, men at virkemidlene for å nå disse ennå ikke er på plass. Selv statsminister Erna Solberg, som holdt innlegg på konferansen, sa seg enig i dette.

– Særstilling forsvinner

– Norge har vært i en særstilling, på grunn av de høye oljeprisene i mange år. Ingenting tyder på at vi kommer tilbake dit. Utsiktene i økonomien er annerledes, med omstilling, lavere oljepris og økende ledighet. Vi har hatt lav produktivitetsvekst, og skal vi bære Norge fremover må vi være mer produktive enn i dag, og utvikle nye næringer, sa Solberg.

– Kan ikke late som

Fagforbundets leder Mette Nord åpnet konferansen.

– Det har blitt en generell bevissthet om at vi må omstille nærings- og arbeidslivet. At debatten er her for å bli, merket vi i Paris. Det ligger et håp i at alle kunne bli enige om så ambisiøse mål som å prøve å holde temperaturstigningen ned mot 1,5 graders oppvarming. Alt dette gjør konferansen mer aktuell enn før. Oljeprisen stuper, arbeidsledigheten er rekordhøy og framtida er usikker for stadig flere. Men vi kan ikke pumpe Barentshavet tomt, og investere ti ganger mer i olje enn andre næringer. Vi kan ikke late som om vi skal nå målet fra Paris, og samtidig ikke kutte våre utslipp, sa Nord.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Einar Wilhelmsen fortalte om sine erfaringer med solceller på taket.

Solceller på taket

Konferansen gikk over i parallellseksjoner, der løsninger innen forskjellige sektorer skulle presenteres. Einar Wilhelmsen har installert solceller på taket sitt. For ham er dette først og fremst et miljøprosjekt.

– Jeg kan ikke skjønne hvorfor vi skal demme ned de siste elvene våre, når vi kan produsere strømmen på andre måter. Solceller er enkelt. Jeg kunne isolert veggene og byttet vinduer, men det ville vært et mye større prosjekt, forteller Wilhelmsen.

Fordelen er at Wilhelmsen kan måle nøyaktig hvor mye strøm han produserer. Det familien ikke bruker, går rett ut på strømnettet. For dette får han betalt markedets spotpris, på samme måte som andre kraftprodusenter.

– Det som er litt gøy er at de produserer mye mer strøm enn vi trodde, sier han.

Gir støtte til tak-sol

Enova gir nå støtte til de som vil installere

solceller på sine hus. Grunnstøtten er 10 000 kroner, og deretter gis 1250 kroner per installerte kilowatt opp til 15 kilowatt. Wilhelmsen fikk imidlertid støtte fra Oslo kommune, som har en egen ordning for tilskudd til energiforbedring i boliger.

I tillegg til energiproduksjon var jordbruk, skogbruk, byttemarkeder, hverdagsklimakutt, vannkraft, biogass, sykkel, el-ferger, høyfartstog og karbonlagring blant temaene som ble berørt.

Tradisjon

Prosjektleder for konferansen hos Naturvernforbundet, Audun Randen Johnson, forteller at han håper på en gjentakelse av suksessen til neste år. Etter tre år begynner konferansen å bli en tradisjon.

– Vi vil forsøke å arrangere ny konferanse neste år. Dette har blitt et godt og inspirerende møtested for klimaengasjerte fra mange organisasjoner, bedrifter og sektorer, sier Johnson. ■

Stanset vindmøller i fuglenes motorvei – bygger ut i reinens område

De store fugletrekkene inn mot Norge samles i «en fil» utenfor kysten av Vest-Agder og Rogaland. Akkurat her, i fuglenes motorvei ved Siragrunnen, var det planlagt mellom 25 og 67 vindturbiner med en samlet effekt på 200 MW. Nå har olje- og energiminister Tord Lien (Frp) slått fast at det ikke blir noen utbygging her.

– Dette er en svært gledelig nyhet. Det er en viktig seier for naturen, og spesielt trekkfuglene, som nå kan fortsette å fly i fred mellom Norge og resten av verden uten fare for å fly inn i et vindkraftanlegg, sier Håkon Fossmark i Naturvernforbundet i Rogaland.

Men andre, store vindkraftprosjekter rul-

Europas største vindkraftanlegg på land. Slik presenteres utbyggingsplanene på Fosen og i Snillfjord i Trøndelag. Bildet viser Statkrafts fotomontasje av vindmøller på Kvenndalsfjellet i Åfjord, sett fra Linesøya.

ler fortsatt. På Fosen og i Snillfjord i Trøndelag er det planlagt åtte vindkraftanlegg og en ny hovedkraftledning. Anleggene vil gi stor nedbygging av verdifull kystnatur, og konfliktene er aller størst ved den største vindparken: Storheia i Åfjord og Bjugn kommune. Her skal det bygges 80 vindturbiner midt i et område med få inngrep, som Naturvernforbundet tidligere har foreslått som kystnasjonalpark. Totalt sett vil vindkraftanleggene på Fosen og i Snillfjord bli Europas største landbaserte vindkraftanlegg.

– Store mengder verdifull natur som i dag

er uten inngrep, vil gå tapt. Det dreier seg om halvparten av den urørte kystnaturen som er igjen i Sør-Trøndelag. Verna vassdrag og trua fuglearter vil bli berørt. Det samme gjelder et viktig sørsamisk reindriftsområde. Det er trist at Statkraft med hjelp fra utenlandske selskap nå skal ødelegge verdifull, norsk natur, sier Steinar Nygaard, leder i Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag.

Til orientering: Natur & miljøes redaktør er hytteeier i umiddelbar nærhet av Kvenndalsfjellet i Åfjord.

NORGES BONDELAG

Matfat for generasjoner - verdt å ta vare på!

Konferanse for villaksen

Det myldret av statsråder, stortingsrepresentanter, naturvernere og byråkrater i Alta i februar da Naturvernforbundet sammen med Norske Lakseelver, Alta Laksefiskeri Interessentskap og Norges Jeger- og Fiskerforbund arrangerte villakskonferansen. Hans Majestet Kong Harald besøkte konferansen, og sametingspresident Aili Keskitalo holdt innlegg til de over 300 fremmøtte.

– Villaksen er viktig i norsk natur og i norsk politikk, sier Maren Esmark, generalsekretær i Naturvernforbundet.

– Både Repparfjorden og Førdefjorden skal egentlig ha juridisk vern som nasjonale laksefjorder, men de siste årene ser vi hvordan Regjering og miljøforvaltning gir blaffen i både fjordens økosystem, torskens gyteområder og villaksens vandringsveier, mener Esmark.

Flere av de fremmøtte mente det hadde vært en svært viktig konferanse for å sette søkelyset på tilstanden for villaksen. Under konferansens paneldebatt utfordret flere styreleder Per Grieg Jr. i Grieg Seafood på at det må bli lukkede oppdrettsanlegg.

– Jeg tror ikke at det er realistisk, men vi kan ha lukkede anlegg til fisken blir ett kilo. Det vil hjelpe, sa Per Grieg jr. ifølge Finnmark Dagblad.

Alta-ordfører Monica Nielsen sa i debatten at hun vil at ny vekst i oppdrettsnæringen skal komme i lusesikre og rømningssikre anlegg.

Flere lokallag i Naturvernforbundet

Medlemstallet i Naturvernforbundet vokser, og med det kommer nye, aktive lokallag til. Siden sist er det startet lokallag på Ytre Helgeland (dekker kommunene Alstahaug, Dønna, Herøy og Leirfjord) og i Groruddalen i Oslo. I tillegg har satsingen på studentlag, sammen med Natur og Ungdom, ført til at det nå er aktive studentlag hele åtte steder: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Sogn-dal, Kristiansand, Bodø og Tromsø.

Lederens hjørne

Lars Haltbrekken
leder i Naturvernforbundet

Ta vare på det vi har

«Hva er ditt favorittverktøy?», ble jeg spurt av ei avis som stilte spørsmål til ledere av ulike organisasjoner. «Min far», sa jeg raskt. Skal jeg ha reparert noe er det ofte han jeg tyr til. Han har cirka 8 tommeltotter mindre enn meg og er en mester på vedlikehold, fiksing og det å ta vare på det familien har.

Kanskje har han det fra sin far, min farfar. Han var buntmaker og sydde og lappet turutstyret til familien. Gjerne med noen ekstra skinnlapper som forsterkning der det var mest utsatt for slitasje. Halvveis i påska satt han alltid foran ovnen og smurte inn alle skistøvlelene med skokrem. Ingen skulle få annen fuktighet inn i skoa enn den tåfisen de sjøl produserte på de lange skiturene.

Naturvernforbundet fikk for et par år siden invitasjon til å være med på en reklamekonkurranse. Vi ville gå motsatt vei av de andre, oppfordre til å kjøpe mindre og i stedet ta vare på det du har. Vi vant ikke konkurransen, men ideen var så god at vi har satt i gang kampanjen – *Ta vare på det du har*. Dette har du helt sikkert lest mer om foran i bladet.

16. april arrangerer vi klesbyttedag mange steder i landet. Da kan du komme med klær du ikke lenger bruker, og bytte dem inn i noen som andre ikke lenger bruker. Sjansen for å finne noe fint er stor. I Sverige har slike dager vært en stor suksess i en årrekke. Sånn sikrer vi klærne et lenger liv.

På nettsiden www.tavarepaadetduhar.no finner du nyttige tips til hvordan du enkelt kan fikse tingene dine. Hvordan hodetelefonene kan repareres, hvordan du kan få god gli på de gamle skiene uten bruk av miljøgifter og hvordan gamle lp-plater kan få nytt liv med litt trelim. Det siste har jeg ikke turt å prøve selv på min platesamling ennå – men venter spent på rapport fra de som har gjort det.

Samtidig vil vi jobbe for at politikerne skal gjøre det billigere å reparere i stedet for å kaste. De kan fjerne momsen på arbeidet skredderen og tv-reparatøren gjør. I tillegg må alle kommuner som del av sin avfallsplan legge til rette for reparasjon og ombruk. De kan opprette reparasjons- og ombrukstorg hvor folk kan få hjelp til reparasjon eller innlevering av gjenstander andre kan ha nytte av, gjerne i samarbeid med ideelle organisasjoner.

Min far reparerer først og fremst fordi han finner glede i å få ting til å virke igjen. Mine besteforeldre tok vare på det de hadde, mest fordi de ikke hadde råd til å kjøpe nytt. Det lønte seg å ta vare på tingene. Selv om det for oss kan være billigere å kjøpe nytt, lønner det seg fortsatt for kloden at vi tar vare på det vi har. Da blir behovet for stadige nye uttak av klodens ressurser mindre. ■

Selv om det for oss kan være billigere å kjøpe nytt, lønner det seg fortsatt for kloden at vi tar vare på det vi har

Kontaktinformasjon

Mariboesh gate 8, 0183 Oslo, Norge

☎ 23 10 96 10

✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Nett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-

Familiemedlemskap: 300,- første år, så 450,-

Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: ✉ ostfold@naturvernforbundet.no.

Leder: Trine Strømme. ☎ 930 63 376

OSLO OG AKERSHUS: ✉ noa@noa.no

☎ 22 38 35 20. Leder: Gjermund Andersen.

Kontorleder: Maria Andersen

HEDMARK: ✉ hedmark@naturvernforbundet.no.

Kontaktperson: Thomas Cottis. ☎ 905 59 796

OPPLAND: ✉ oppland@naturvernforbundet.no.

Leder: Paul Lindviksmoen. ☎ 995 50 886

BUSKERUD:

✉ buskerud@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud.

☎ 32 75 05 04

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Hans I. Nesse. ☎ 33 31 33 42

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no.

Leder: Tormod Svartdal. ☎ 481 47 322

AUST-AGDER:

✉ austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER:

✉ vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkesleder:

Peder Johan Pedersen. ☎ 456 05 646

ROGALAND:

✉ rogaland@naturvernforbundet.no

Daglig leder: Erik Thoring. ☎ 51 52 88 11.

HORDALAND:

✉ hordaland@naturvernforbundet.no.

Daglig leder: Nils Tore Skogland ☎ 55 30 06 60

SOGN OG FJORDANE:

✉ sgnfnordane@naturvernforbundet.no.

Leder: Marit Vøien Nes. ☎ 975 88 502

MØRE OG ROMSDAL:

✉ moreromsdal@naturvernforbundet.no.

Leder: Øystein Folden, ☎ 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: ☎ 73 51 52 24

Regionssekretær: Hallgeir Opdal,

✉ hol@naturvernforbundet.no, ☎ 402 48 084

Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard.

☎ 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein.

☎ 938 04 339

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no.

no Leder: Tage Wedal. ☎ 952 54 075

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no.

Leder: Silje Lundberg. ☎ 909 96 322

FINNMARK:

✉ finnmark@naturvernforbundet.no

Leder: Leif Wasskog, ☎ 922 46 604

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen,

✉ gj@naturvernforbundet.no. ☎ 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no

☎ 23 32 74 00. Web: www.nu.no.

Leder: Arnstein Vestre

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.

✉ medlem@naturvernforbundet.no

Tips til nybegynnere på dyrking

For to år siden hadde jeg min første sesong med dyrking. Jeg gjorde alle feilene som var mulig å gjøre. Men jeg lærte veldig mye. Har du lyst på noen selvdyrka tomatplanter i vinduet? Eller kanskje gjøre et felles hageprosjekt i hagen til foreldrene dine? Eller ha en pallekasse i borettslaget ditt?

I mitt første år som hjemmedyrker ble jeg ertet av vennegjengen for at jeg hadde blitt en «grønnskolling». Når venner kom på besøk, var det obligatorisk at de måtte bort i vinduet som var fullt av melkekartonger med alle mulige planter. Etter hvert plantet jeg noen av plantene ut i parsellen som Grønne jenter har i det urbane hagekollektivet Herligheten i Bjørvika i Oslo. På terrassen i leiligheten fikk to tomatplanter og en terrassekasse fylt med reddik og salat en hedersplass. Mens et par kjempegresskar- og squashplanter ble med ut i barndoms-hjemmet mitt på Nesodden.

Her er mine tips til deg som skal prøve deg som dyrkehipster for første gang:

1. Det er helt greit å gjøre feil.

Jeg lærte så mye av å gjøre feil. Forståelsen av hvor mye sol, vann, næring og lys de ulike plantene trengte, var noe jeg måtte lære den harde veien. Første gang jeg skulle «luften» den ene tomatplanten min, ble bladene så solbrent at den døde. En viktig erfaring for meg var å se at jeg fint kunne dripe plantene mine. Det spilte en rolle hvor mye vann, lys og næring jeg ga dem.

2. Les bakpå frøposene.

Normalt hater jeg å lese bruksanvisninger, men jeg erfarte fort at det var greit å lese bakpå. På mitt første år tømte jeg en halv frøpakke med salat oppi en avklippet melkekartong. Det grodde som bare det, men alle salatbladene ble helt hvite. Og da jeg superformøyd på et plantebyttemarked prøvde å bytte dem bort, ble jeg spurt hvor mange frø jeg hadde puttet opp. Damen som organiserte plantebyttemarkedet sa: «Her er det mer enn nok frø for en hele hage med salat». På baksiden av frøpakkene står det ofte en ganske grei bruksanvisning, blant annet

om hvilken måned du bør plante og hvor du bør plante de ulike plantene. Plukksalat og sukkererter bør plantes rett i jorda og kan dyrkes flere ganger i løpet av en sesong. Mens tomater, squash og agurk bør forplantes inn, før de tilværes solen og kan stå ute.

3. Du kan forplante i melkekartonger, eggebokser eller små pletter.

I fjor plantet jeg mesteparten i melkekartonger som jeg klippet små hull i bunnen av. Dette sikrer god drenering. Dersom du ikke klipper hull nederst, er det lett å drukne plantene. Jepp, det måtte jeg også erfare «the hard way».

4. Få kunnskap: søk på internett, bli med på kurs eller spør i blomsterbutikker og hagesentre.

Mitt første år som dyrker startet jeg med null forkunnskaper. Jeg leste på nettet og spurte folk som kunne dyrke. Den ene gangen jeg var på Plantasjen brukte jeg over fire timer på å spørre personalet om tips om jord, planter, gjødsling og vanning. I tillegg fikk jeg veldig mye råd av bestefar og nabokona som driver «stort» med matproduksjon. I fjor dro jeg på dyrkekurs hos MAJOBØ og det var veldig nyttig. På Naturvernforbundet.no under «grønne tips» kan du få tips om humlevennlige planter, hvordan du lager din egen kompost, hvordan du unngår gift i hagen, blir kvitt brunsnegler uten gift og hvilke hageplanter som er svartelista.

5. Skriv dyrkedagbok

Så langt nord er dyrkesesongen ganske kort, og da er det lett å glemme hva du gjorde i fjor. Derfor begynte jeg å skrive ned mine erfaringer. Dette er supernyttig å se tilbake på.

6. Plant ting du liker å spise

Første året plantet jeg veldig mye reddik, men fant fort ut at jeg egentlig ikke likte det. Så jeg endte opp med å alltid ha med meg fem-ti reddiker hver gang jeg var på besøk. Kjempegresskar var superkult mens den vokste, men det smakte ingenting, så det ble gitt til mammas høner. ■

Om Johanne Sæther Houge

Johanne jobber som rådgiver på klima og forbruk i Naturvernforbundet. På fritiden er hun med i bloggkollektivet Grønne jenter. Bloggkollektivet består av ti jenter i slutten av 20-årene som er forelsket i naturen, lei forbrukerkjøret og vil gjøre verden mer bærekraftig. På gronnejenter.no og

i Natur & miljø deler hun av sine vellykkede og mindre vellykkede forsøk på å være en miljøbevisst verdensborger. Johanne er opptatt av at vi alle kan gjøre litt for miljøet i vår hverdag, samtidig som politikerne må bli stilt til ansvar for å gjøre det lettere for folk flest å gjøre miljøvennlige valg.

MILJØAGENTENES SIDER

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra. Mer info: www.miljoagentene.no

Barnas Klimapanel har fylt ett år

Barnas Klimapanel har møtt stortingspresidenten, FN's klimatopper og statsminister Erna Solberg i løpet av året.

Foto: Torbjørn Katberg Grønning

For å ta vare på jorda har Miljøagentene laget sitt eget klimapanel.

Tekst: ANNIKEN SCHWAMBORN
redaksjonen@naturvernforbundet.no

– Vi skal være et talerør for alle barn, og videreformidle deres klimakrav, innspill og tiltak til de som bestemmer. Målet er at det på sikt skal bli et internasjonalt klimapanel, uttalte miljøagent Eliah da Barnas Klimapanel ble lansert i Eidsvollsbbygningen i februar i fjor.

Verden rundt

Allerede samme måned overrakte Barnas Klimapanel sine første krav til norske politikere. Kravene var samlet inn fra barn i hele landet.

– Vi på Stortinget vil lytte til hva fremtidens voksne mener er viktig for klimaet, sa Storingspresident Olemic Thommessen. Siden den gang har panelet blitt demokratisk valgt på landsmøtet i oktober, de har intervjuet statsminister Erna Solberg i forbindelse med TV-aksjonen og snakket FNs klimasjef Christiana Figueres på klimaseminar i Oslo, og de har holdt en appell på Klimamarsjen.

Rapport i Paris

Barnas Klimapanel har i løpet av 2015 samlet innspill fra norske barn og forfattet en rapport som de pakket med seg på reisen til klimakonferansen i Paris. Klima- og miljøminister Tine Sundtoft var den første som mottok rapporten. Det største øyeblikket var

Foto: Anniken Schwamborn

Barnas Klimapanel har blant annet møtt stortingspresident Olemic Thommessen.

å møte FNs klimapanel og overlevere rapporten på engelsk. Det var stor entusiasme å spore blant medlemmene av FNs klimapanel, og de ville gjerne få til et samarbeid for å danne et internasjonalt klimapanel bestående av barn. Nesten ett år etter oppstarten var Barnas Klimapanel tilbake på Stortinget og fortalte om alt de har fått til. De forhørte seg om hva stortingspresidenten har gjort med kravene de leverte for nesten ett år siden, og leverte også rapporten de har

laget siden siste møte.

I kjølvannet av Paris-toppmøtet ble Barnas Klimapanel invitert av FNs klimapanel på et seminar i Oslo. Barna ga råd om hvordan man kommuniserer med barn og fikk mye tid til å diskutere fremtiden til panelet. Det var tydelig at forskerne var svært imponerte over barna og de viste stor interesse for forslaget om å lage barnepaneller i flere land.

Artikkelforfatteren er ansatt i Miljøagentene. ■

Etter påske starter Batterijakten. Fjerdeklassinger over hele Norge skal samle inn batterier, og sørge for at de gjenvinnes. (Foto: Miljøagentene)

Batterijakten

Etter påske starter Miljøagentenes morsomme skolekampanje Batterijakten igjen. Fysiker Selda Ekiz og miljøagent Alma skal heie på alle landets fjerdeklassinger i tre uker når de skal ut og jakte batterier. I 2015 samlet 11 000 barn inn hele 80 tonn husholdningsbatterier. Norske myndigheter har mål om å nå en gjenvinningsgrad på 45 prosent i løpet av 2016, og Miljøagentene og Batterijakten bidrar med nesten 10 prosent av alle batterier som gjenvinnes i Norge i dag. Batterijakten er en morsom, miljøvennlig og lærerik konkurranse for alle fjerdeklasser i Norge. I Batterijakten skal elevene samle inn så mange brukte batterier som mulig, og sørge for at de gjenvinnes i stedet for at de havner i søpla, eller enda verre – i naturen. Konkurransen gir elevene muligheten til å lære mer om gjenvinning og hvordan vi kan ta vare på jordens ressurser. Miljøagentenes håp er at Batterijakten skal bidra til at barna får et større engasjement for miljøet.

Les mer på www.batterijakten.no

Praktverk om naturvern, men...

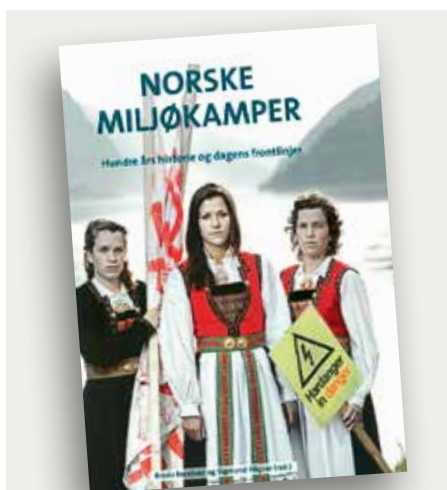
Den siste boken til Bredo Berntsen og Sigmund Hågvar er et praktverk når det gjelder å beskrive gårsdagens og morgendagens utfordringer knyttet til naturvern, og kampene som har vært ført for naturen. På andre miljøfelter er boken svakere.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det er alltid entusiasme når naturvernnes-torene Berntsen og Hågvar har begått bok. Deres tidligere utgivelser *Norsk urskog* (1991), *Norsk naturarv* (2001), *Norsk natur – farvel?* (2008) og *Norsk urskog og gammelskog* (2011) har alle vært framifrå beskrivelser av tilstanden for norsk natur, med solide, faglige betraktninger, gode eksempler både på god og dårlig praksis innen naturvern og -bruk og eksempler fra andre steder. Alltid med en politisk snert, og en oppfordring til handling for norsk natur.

Fylldig og godt om naturvern

Denne boken er intet unntak. Kapitlene som omfatter norsk naturvern er fylldige og gode, skrevet enten av redaktørene selv eller av et

Norske miljøkamper: Hundre års historie og dagens frontlinjer

Av Bredo Berntsen og Sigmund Hågvar (red.)
Bidragsyttere: Blant andre Per Jordhøy, Trude Myhre, Maren Esmark, Christian Steel, Silje Lundberg, Bjart Holtsmark, Jostein Lorås, Tom Helliik Hofton, Gjermund Andersen, Synnøve Kvamme, Lars Haltbrekken, Jorunn Vallestad, Ann Norderhaug og Marte Rostvåg Ulltveit-Moe.
Boka kan lastes ned fra Naturvernforbundets nettside www.naturvernforbundet.no gratis.

stjernelag innen norsk naturvern og -forvaltning. Boka er tredelt, og starter med et kapittel om historien til norske miljøkamper. Deretter fortsetter den med hovedkapittelet, en seksdelt statusbeskrivelse av hvordan kampen for natur- og miljøvern står i dag. Kapitlene om naturvern er til dels briljant, mens andre miljøproblemer som forurens-

ning, forsøpling og klima (som jo også påvirker naturen i høy grad) behandles i mindre grad, eller i en svært forenklet versjon. Uten forkleinelse for skogvern og villmark: er det representativt for dagens frontlinjer i norsk miljødebatt at artikkelen om Trillemarka er lengre enn hele kapittelet om klimaspørsmålet?

Svikter om befolkningsvekst

I rettferdighetens navn skal det tas med at klima er nevnt som en trussel mot naturen mange steder i kapitlene som fokuserer på natur. Ofte på en betimelig og god måte. Der boka virkelig svikter, er i kapittelet om befolkningsvekst. Å fremstille en moderat befolkningsvekst i Norge som et stort, globalt miljøproblem blir absurd, all den tid nesten all befolkningsvekst er ventet å komme i Afrika. I de utviklede land samt i Asia er befolkningsutviklingen under kontroll, eller på vei til å bli det. Med utdanning og utjevning i levekår vil man oppnå det samme i Afrika. Det viktigste tiltaket for å hindre en ødeleggende befolkningsvekst er tilgang til utdanning, mat, helsetjenester og andre basale goder, samt å holde klimændringene i sjakk. Her blir forenklingene så tydelige at boken heller burde ha utelatt temaet, og rendyrket det den er virkelig god på: tilstanden i norsk natur.

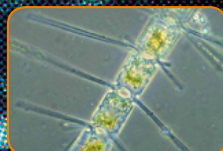
Der boka treffer, treffer den virkelig godt. Der den bommer, blir det til tider overfladisk inntil det desinformere. Det er synd, fordi det skjemmer et ellers solid og gjennomarbeidet verk. ■

Bli oppdatert med Havforskningsrapporten 2016

Havforskningsrapporten 2016 kommer midt i mars. Der får du oversikt over havbruksforskningen og status for miljø og fiskebestander i norske kyst- og havområder.

Bestill den på www.imr.no eller les den der

 HAVFORSKNINGSINSTITUTTET
INSTITUTE OF MARINE RESEARCH
www.imr.no

B L I M E D P Å

Den store klesbyttedagen!

Du kan bare delta, eller arrangere en klesbyttedag; et stort, åpent arrangement i ditt lokale bibliotek eller kafé, eller som en liten, privat klesbyttekveld med venner.

Naturvernforbundet er med på et nordisk initiativ for å arrangere *Den store klesbyttedagen* sammen med Miljøagentene, Natur &

Ungdom og Framtiden i våre hender som en del av kampanjen www.tavarepaedetduhar.no

Vi ønsker å sette fokus på miljøgevinsten ved å bytte istedenfor å kjøpe nytt.

16
april

Påmelding og mer informasjon

www.naturvernforbundet.no/klesbyttedagen

Ta kontakt på

klesbyttedagen@naturvernforbundet.no
eller på tlf. 23 10 96 49

Naturvernforbundet

**REN
LUFT ER
ET FELLES
ANSVAR**

Gule Nygren Design

BATTERIRETUR®
Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no